

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

35E JAARGANG

WOENSDAG 15 MAART 1950

No. 1714

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris).
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-Redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.

INHOUD:

	Blz.
Landbouwvraagstukken door Zijne Excellentie S. J. Mansholt, Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening	201
De artikelen van deze week	203
Sommaire, summaries	203
De nationale betekenis van de landbouw door Dr J. H. van Stuijvenberg	204
De plaats van de landbouw in de wereld door Prof. Dr E. de Vries	205
Het verenigingsleven in de landbouw door Dr H. J. Frietema	208
De Europese landbouw door Mr J. Linthorst Homan	210
De Nederlandse landarbeider door J. Lageveen	213
Aantekeringen:	
De vooruitzichten van de Engelse landbouw	214
De positie van de Amerikaanse boer	216
Internationale notities:	
Is Duitslands invoer van landbouwproducten te groot?	217
Geverfte aardappelen in de Verenigde Staten	218
De Canadese landbouw	218
Grafieken:	
Indexcijfers van prijzen van afgeleverde landbouwproducten in Nederland	218
Geld- en kapitaalmarkt	219
Mededelingen voor economen	219

LANDBOUWVRAAGSTUKKEN.

Voor hoevelen van de 10 miljoen Nederlanders is de voeding een probleem, dat verder gaat dan de verhouding tussen het inkomen en de rekening van bakker, kruidenier en groenteboer?

Het merendeel der huisvrouwen zal — zeer begrijpelijk — ook wel geen behoefte hebben nog ernstig te piekeren over vraagstukken van voortbrenging en verbruik van voedingsmiddelen in de wereld, als het haar eenmaal gelukt is voor een week de eindjes aan elkaar te knopen.

Aan de andere kant zullen er onder de boeren en tuinders in ons land weinigen zijn, die zich niet bezig houden met de vraag, of er voor hetgeen zij voortbrengen steeds een afzetmogelijkheid zal zijn. Maar houdt men zich ernstig bezig met de vraagstukken van overproductie en crisis, en de daarmee gepaard gaande onzekerheid van bestaan?

Men zou zo tot de oppervlakkige conclusie kunnen komen, dat er reden is om aan te nemen, dat de voedsel-

voorziening is gewaarborgd. Bestuderen wij echter de rapporten van de deskundigen op het gebied van voortbrenging en afzet van agrarische producten in de wereld — en er zijn op dit punt na de oorlog vele studies gemaakt — dan komen wij tot de conclusie, dat, indien in de wereld alle huismoeders haar gezin behoorlijk zouden voeden, de landbouw op geen stukken na in staat zou zijn aan deze op zichzelf redelijke eis te voldoen.

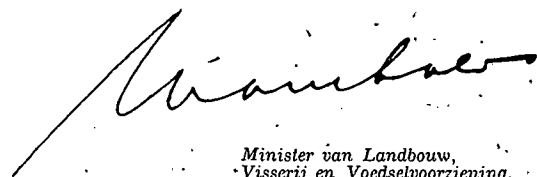
Hebben dan onze huisvrouwen in hun gerustheid en de boeren met hun pessimisme óngelijk?

Een antwoord op deze vraag is niet gemakkelijk te geven. Maar zo lang er in de wereld nog millioenen huismoeders hun kinderen niet genoeg kunnen geven, kunnen wel onze huisvrouwen gerust zijn, maar blijft de boeren het spook van „overproductie” en bestaansonzekerheid boven het hoofd hangen.

Dit is de harde realiteit. Maar geen realiteit, waarbij wij ons mogen neerleggen. Want wil er in de wereld werkelijk van welvaart en vrede sprake zijn, dan dient deze schrijnende tegenstelling te verdwijnen. Het behoort tot de grote verdienste van Roosevelt, dat hij dit vraagstuk aan de orde heeft gesteld en de stoot heeft gegeven tot het internationaal overleg op het gebied van voortbrenging en verbruik van de agrarische producten. Sir John Boyd Orr, de eerste directeur-generaal van de Voedsel- en Landbouworganisatie der Verenigde Naties, werd niet moede de volkeren de betekenis en de ernst van de situatie voor te houden.

Toch heeft het er deschijs van, dat de mensheid nog niet in staat is het vraagstuk tot oplossing te brengen. Wij kunnen reeds nu weer vaststellen, dat, evenals in de jaren vóór de oorlog, er volkeren zijn, waarvan de voeding absoluut onvoldoende is, terwijl zich elders weer onverkoopte voorraden opstapelen en er zelfs voedsel aan de vernietiging wordt prijsgegeven. Op de laatste jaarlijkse conferentie van de Food and Agriculture Organization, waar men zich ernstig met deze vraagstukken heeft bezig gehouden, is men weinig verder tot de oplossing gekomen. Wel is het duidelijk geworden, dat slechts een resultaat bereikt kan worden door bij het internationaal overleg omtrent de productie, de internationale handelsbeweging, de verhoging van de levensstandaard van de bevolking in onontwikkelde gebieden en internationale goederenovereenkomsten een coördinatie tot stand te brengen. Het is niet meer een vraagstuk van de voedsel- en landbouworganisatie alléén, maar het hoort als een punt van bespreking thuis op de agenda van de Sociale en Economische Raad der Verenigde Naties.

's-Gravenhage, 18 Maart 1950.

Minister van Landbouw,
Visserij en Voedselvoorziening.

LOCOMOTIEF

ZEER OUDÉ
GENEVER

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

In het
middelpunt
der belangstelling
staan momenteel

PENSIOENVERZEKERINGEN

voor personeel

AMSTLEVEN

geeft U alle gewenste adviezen

N.V. AMSTERDAMSCHÉ MAATSCHAPPIJ
VAN LEVENSVZERKERING

Nieuwe Spiegelstraat 17

Amsterdam-C.

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

GEO. WEHRY & Co. N.V.

AMSTERDAM

Vestigingen: Batavia (en 26 andere vestigingen
in Indonesië), New York, Buenos
Aires, Manchester, Londen, Brussel,
Melbourne, Tokyo, Osaka, Nagoya,
Singapore, Penang, Kuala Lumpur

Agenten: in alle Zuid-Amerikaanse Staten

DE TWENTSCHE BANK N.V.

MAANDSTAAT OP 28 FEBRUARI 1950

Kas, Kassiers en Daggeldleningen	f	17.589.247,97
Nederlands Schatkistpapier	„	562.540.667,96
Ander Overheidspapier	„	5.248.502,28
Wissels	„	2.264.884,79
Bankiers' in Binnen- en Buitenland	„	24.893.253,82
Effecten en Syndicaten	„	2.713.163,32
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten ..	„	11.663.764,55
Debiteuren	„	120.366.306,13
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	„	10.206.542,52
Gebouwen	„	3.500.000,—
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen ..	„	818.199,64
	f	761.804.532,98

Kapitaal	f	44.800.000,—
Reserve	„	15.000.000,—
Bouwreserve	„	2.000.000,—
Deposito's op Termijn	„	101.678.014,52
Crediteuren	„	583.513.429,73
Geaccepteerde Wissels	„	112.596,34
Door Derden Geaccepteerd	„	340.494,40
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	„	13.541.798,35
Reserve voor Verleende Pensioenen ..	„	818.199,64
	f	761.804.532,98

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N. V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale beparing — afschrijving van
toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Dr J. H. van Stuijvenberg, *De nationale betekenis van de landbouw.*

De Nederlandse landbouw kan een vergelijking met die in de Westeuropese landen ten volle doorstaan, dank zij de enorme krachtsinspanning, die de Nederlandse boeren, voorgelicht en gestimuleerd door de Overheid, gedurende de laatste halve eeuw hebben ontplooid. Een vergelijking met de landbouw in de overzeese gebieden valt echter minder gunstig uit. De voorwaarden dienen daarom te worden geschapen voor een verdergaande toepassing van moderne efficiënte productiemethoden. In het bijzonder dient daarbij aandacht te worden geschonken aan een verbetering van de verkaveling van de cultuurgrond en aan een vergroting van de bedrijfseconomisch te kleine boerenbedrijven. Meer dan tot dusver zal moeten worden geprofiteerd van de mogelijkheden, die de (bedrijfs)economie voor de landbouw biedt.

Prof. Dr E. de Vries, *De plaats van de landbouw in de wereld.*

Het vooruitzicht is niet denkbeeldig, dat land voor land, en in een conjunctuurdaling misschien over de hele lijn, er een „overproductie” aan voedsel zal worden geconstateerd. Voor Nederland is dit vooruitzicht uitermate verontrustend. Dit conjuncturele probleem, dat zich reeds van dichtbij aankondigt, wordt nog overschaduwd door structurele vragen van nog wijder omvang en op nog langer termijn. Het is een wereldbelang, dat de landbouwoverschottencommissie in haar pogingen slaagt om een herhaling van een wellicht lange periode van onverkoopbare overschotten en lage prijzen te voorkomen.

Dr H. J. Frietema, *Het verenigingsleven in de landbouw.*

In dit artikel wordt een duidelijk overzicht gegeven van de landbouworganisaties en -coöperaties in Nederland. Aan de landbouwcoöperatie mag een belangrijke betekenis worden toegekend: 1. de coöperatie is een doeltreffend correctiemiddel gebleken ter bestrijding van maatschappelijke wantoestanden; 2. de besturen van landbouwcoöperaties schenken veel meer aandacht aan de meer duurzame belangen van de leden in het bijzonder en van de boeren en tuinders in het algemeen dan door niet-coöperatieve ondernemers als regel mogelijk is; 3. de coöperatie heeft de gezichtskring van de boeren en tuinders wezenlijk verruimd. Een verdergaande toepassing van bedrijfseconomische hulpmiddelen door de landbouwcoöperaties is gewenst.

Mr J. Linthorst Homan, *De Europese landbouw.*

Een duidelijke Europese landbouwpolitiek is dringend gewenst. Gestreefd moet worden naar unificatie met vrij verkeer van personen, kapitaal en goederen, doch met een overgangmaatregel in de trant van het Benelux-protocol van 9 Mei 1947, mits voor een bepaald omschreven tijdsduur gesteld, opdat die tijd kan worden besteed aan de noodzakelijke rationalisatie. De schokken, welke moeten worden verwacht bij de achtereenvolgende stappen naar de „integratie”, zullen dan niet onoverkomelijk zijn.

J. Lageveen, *De Nederlandse landarbeider.*

De Nederlandse landarbeider was, sociaal gezien, tot voor kort de paria onder de werknemers. Veel is er thans verbeterd, o.a. m. b. t. de lonen en de arbeidsduur. Ook in de waardering voor de landbouwarbeid is een gunstige wijziging gekomen en uit een werkclassificatie-onderzoek zal t.z.t. blijken, op welke waarde de verschillende landbouwwerkzaamheden moeten worden getaxeerd. In de toekomst zal grotere aandacht dan tot dusver moeten worden geschonken aan de theoretische en vaktechnische opleiding van de landarbeider.

SOMMAIRE.

Dr J. H. van Stuijvenberg, *L'importance nationale de l'agriculture.*

L'agriculture néerlandaise peut se confronter favorablement avec l'industrie agricole des pays de l'Europe occidentale. Une comparaison avec l'industrie agricole des pays d'outre-mer se révèle moins favorable. Il est nécessaire de créer les conditions de nature à stimuler l'application de méthodes de production plus efficaces.

Prof. Dr E. de Vries, *La place occupée par l'agriculture dans le monde.*

Les prévisions, qu'une surproduction se manifesterait dans le secteur des produits alimentaires de quelques pays et peut être même sur toute la ligne, pendant une baisse de la conjoncture, ne sont pas imaginaires. Ce problème de conjoncture qui semble imminent, est encore dépassé par des questions structurelles de plus grande envergure et échelonnées sur une période plus longue.

Dr H. J. Frietema, *Les associations agricoles.*

L'auteur donne, dans cet article, un aperçu clair sur les organisations et coopérations agricoles aux Pays-Bas. La coopération agricole est d'une grande importance.

Mr J. Linthorst Homan, *L'agriculture européenne.*

Une politique européenne en matière d'agriculture est hautement souhaitable. Les points à viser sont: l'union; la libre circulation des personnes, des capitaux et des marchandises; mais des mesures transitoires, dans l'idée du „protocol Benelux” du 9 mai 1947, doivent être prévues en vue de la rationalisation.

J. Lageveen, *L'ouvrier agricole néerlandais.*

La situation sociale de l'ouvrier agricole néerlandais s'est beaucoup améliorée. La préparation théorique et technique de l'ouvrier agricole réclame encore beaucoup d'attention.

SUMMARIES.

Dr J. H. van Stuijvenberg, *National importance of agriculture.*

Netherlands agriculture can fully stand comparison with that in the Western European countries. Compared with the overseas territories, however, the situation is less favourable. Conditions should, therefore, be created for further application of efficient methods of production.

Prof. Dr E. de Vries, *The world place of agriculture.*

The possibility of „over-production” of foodstuffs being noticeable in country by country and — in case of a general recession — all over the world, is not imaginary. This problem, which is already approaching, is overshadowed by structural questions of an even wider extent and covering a longer period.

Dr H. J. Frietema, *Agricultural associations.*

A clear review of agricultural organizations and co-operative societies in the Netherlands. The co-operative societies are of great importance.

Dr J. Linthorst Homan, *European agriculture.*

A clear European agricultural policy is essential. Efforts should be made to achieve unification with free movement of persons, capital and goods. Transition measures along the lines of the Benelux protocol of May 9th 1947 should be taken, however, in connection with the necessary rationalization.

J. Lageveen, *Netherlands agricultural workers.*

The social position of the Netherlands agricultural workers has much improved. More attention will have to be paid to the theoretical and technical training of agricultural workers.

DE NATIONALE BETEKENIS VAN DE LANDBOUW.

Het emancipatieproces van het agrarisch deel van ons volk is ruim een halve eeuw geleden begonnen. De bewustwording van eigen kracht en betekenis is dus nog jong, de roep om erkenning, die daarvan een gevolg was, klinkt nog steeds na.

Deze heeft, zij het aarzelend, weerklank gevonden. In steeds bredere kringen van ons volk is men zich er van bewust geworden, dat een gezonde boerenstand, maatschappelijk gezien, een onmisbaar element vormt in een harmonische structuur van onze samenleving en, economisch gezien, een belangrijke bijdrage levert tot het nationale product, zodat hij een positieve waardering verdient.

De agrarische sector van ons bedrijfsleven kan een vergelijking met die in de Westeuropese landen ten volle doorstaan. De Nederlandse boeren en tuinders behoren — met de Deense — tot „Europe's and perhaps the world's most skilled, most competent and best-equipped farmers”¹⁾. In het algemeen genomen is de hoeveelheid product per ha in Nederland de hoogste ter wereld, dank zij het arbeidsintensieve gebruik van de bodem, een van de belangrijkste der schaarse hulpbronnen, waarmee de natuur ons land heeft begiftigd. Het huidige binnenlandse prijspeil voor agrarische producten ligt in ons land, evenals in Denemarken, ongeveer 20 pCt beneden het gemiddelde agrarische prijsniveau der overige Westeuropese landen. Bij deze prijzen wordt op een rendabele basis geproduceerd.

Deze situatie is de vrucht van de enorme krachtsinspanning, die de Nederlandse boeren, voorgelicht en gestimuleerd door de Overheid, gedurende de laatste halve eeuw hebben ontplooid. De toestand, waarin onze landbouw tegen het einde van de vorige eeuw verkeerde, was achterlijk in technisch, organisatorisch en bedrijfs-economisch opzicht. De boeren, in een wanhoopstemming geraakt door de hen overvallende agrarische crisis (1877-ca 1895), zijn er sindsdien in geslaagd deze achterstand in te halen. Zij hebben de uitspraak van Taussig bewaarheid, dat „people do not know how much they can do, until they are compelled to try”. Zij hebben niet gearzeld, nieuwe wegen in te slaan en zijn ontvankelijk gebleken voor de toepassing van moderne, wetenschappelijk doordachte, rationele productiemethoden en van de nieuwe vorm van economische samenwerking, belichaamd in de coöperatie. Het peil van de agrarische bedrijfsvoering is dientengevolge, mede onder invloed van de internationale economische ontwikkeling, zodanig en in zo'n snel tempo verhoogd, dat een vergelijking met de industriële revolutie zich opdringt. Omstreeks 1910 werd reeds geschreven over de modernisering van onze landbouw als over een volgend feit. In de achter ons liggende decennia hebben de boeren en tuinders getoond, een energiek en vitaal deel van onze volksgemeenschap te vormen.

Een vergelijking van de Nederlandse landbouw met die in de overzeese gebieden valt echter minder gunstig uit. Zo liggen de kostprijzen van de tarwe in Noord-Amerika en van de boter in Nieuw-Zeeland lager dan in ons land, hetgeen uiteraard aan onze concurrentiepositie op de internationale markt afbreuk doet. Het betreft hier echter landen, wier openlegging (een feit, dat zich slechts eenmaal in hun geschiedenis kan voordoen) van zeer recente datum is en waar de relatief arbeids-extensieve bodemproductie onder bijzonder gunstige natuurlijke omstandigheden plaatsvindt.

Onze landbouw heeft daartegenover tot voordeel, dat hij over relatief goedkope arbeid kan beschikken,

omdat hier te lande verhoudingsgewijze de lonen laag zijn wegens de ruime beschikbaarheid van arbeidskrachten. Van deze omstandigheid dient zoveel mogelijk gebruik te worden gemaakt, om de eenvoudige reden, dat het economisch leven geen besproken plaats kent. De aanwezige arbeid moet rationeel en intensief worden aangewend in de richting van de voortbrenging van veel arbeid en gespecialiseerde vakkennis vragende kwaliteitsproducten. Onder leiding van de Regering dient er naar te worden gestreefd, de voorwaarden te scheppen voor een verdergaande toepassing van moderne efficiënte productiemethoden. Hierbij dient meer in het bijzonder aandacht te worden geschonken aan een verbetering van de verkaveling van de cultuurgrond en aan een vergroting van de bedrijfseconomisch te kleine boerenbedrijven. Het Nederlandse landbouw-areal is namelijk gekenmerkt door een vergaande splitsing in kleine bedrijven, waarvan er vele onder de optimale productiegrootte liggen, vooral ook omdat de daarop toegepaste techniek van de teelt, evenals de aard der productie, in een groot aantal gevallen een economisch niet verantwoorde copie vormt van die der grote bedrijven. Op deze kleine bedrijven vindt de bebouwing nog veelvuldig volgens traditionele gezichtspunten plaats.

Sociale overwegingen worden meermalen als een betelsel aangevoerd tegen het entameren van een weldoordachte politiek tot samenvoeging van de te kleine boerenbedrijven. Men wijst dan op de betekenis van een zelfstandige, sober levende, spaarzame, nijvere kleine boerenstand. In het midden latende, of deze inderdaad in zodanige mate als gewoonlijk wordt voorgesteld over de genoemde eigenschappen beschikt, dient men daartegenover echter niet uit het oog te verliezen, dat een krachtige, kwalitatief hoogstaande boerenstand voor ons land van meer belang is dan een kwantitatief talrijke, wiens economisch weerstandsvermogen gering of nihil is.

Wil men het inkomen per hoofd van de in landbouw werkzaam op het tegenwoordige peil handhaven of verhogen, dan zal de arbeidsproductiviteit in de landbouw maximaal gemaakt moeten worden door de gecamoufleerde werkloosheid op de te kleine bedrijven op te heffen. Daartoe zullen arbeidskrachten uit de landbouw moeten afvloeien.

Dit is niet alleen nodig ter verbetering van de efficiëncy en ter verhoging van de arbeidsproductiviteit in de bodemproductie, doch het is ook noodzakelijk, omdat het huidige bevolkingsaccres ten plattelande in de landbouw geen rendabel emplooi kan vinden. De overtollige arbeidskrachten zullen of op den duur met een lage beloning genoeg moeten nemen, of moeten emigreren, of in andere takken van economische activiteit tewerkgesteld moeten worden. In dit opzicht blijkt er tussen de landbouw en de industrie geen rivaliteit te bestaan. Zij zijn van elkaar afhankelijk. Een levensvatbare, rationele landbouw, die tegen lage kosten kan produceren, heeft de aanwezigheid van een bloeiende industrie tot voorwaarde, die de arbeidskrachten opneemt, afkomstig uit de landbouw. Op haar beurt wordt de industriële ontwikkeling mede bepaald door de koopkracht van de agrarische bevolking. In dit verband zij er tevens op gewezen, dat de landbouw de grondstoffenleverancier is van verschillende belangrijke industrieën.

Slechts wanneer een vooraf tot in alle consequenties systematisch doordachte, constructieve, doelbewuste politiek in bovenaangegeven richting wordt gevoerd, kan worden bereikt, dat onze agrarische producten blijvend kunnen worden gerekend tot de „world champions of efficient farming”²⁾. Zij zal tot effect hebben, dat het concurrerende vermogen van onze landbouw zo groot mogelijk wordt, waardoor een op een reëel economisch fundament berustende maximale bijdrage tot de bestaanszekerheid van de boerenstand wordt verkregen.

¹⁾ K. Brandt: „The reconstruction of world agriculture”, New York 1945, blz. 52.

²⁾ K. Brandt, a.w., blz. 51.

Uitvoering van bovenstaande gedachtengang heeft tot voorwaarde, dat meer dan tot dusver aandacht zal moeten worden geschonken aan de toepassing van de algemene en de bedrijfseconomie in de landbouw. Het is opvallend, dat het zwaartepunt van de wetenschappelijke research op het gebied van de agrarische productie zich tot nu toe zeer overwegend tot de techniek van de bedrijfsvoering — die in laatste instantie weliswaar gesubordineerd is aan het economisch doel der landbouwondernemingen — heeft beperkt. In dit opzicht kunnen wij veel van de Verenigde Staten leren. Daar is de agrarische economie een bloeiende tak van wetenschap. In Nederland is men nog niet zover. Weliswaar is de situatie van de jaren dertig, waarin het kostprijsprobleem in de landbouw nog in de kinderschoenen stond en de calculaties allesbehalve volmaakt waren ³⁾ grondig gewijzigd, dank zij de werkzaamheden van het sindsdien opgerichte Landbouw-Economisch Instituut, doch ook thans nog vindt de landbouweconomie in ons land betrekkelijk weinig beoefenaren.

De landbouw heeft slechts in vrij geringe mate geprofiteerd van de mogelijkheden, die de (bedrijfs)economie biedt. Wanneer men echter in het verleden van agrarische zijde een beroep op de economen zou hebben gedaan, zou men bemerkt hebben, dat de „men behind the guns” in onvoldoende mate aanwezig waren. Een hoopgevende kentering is thans in dit opzicht waar te nemen. Landbouw en economie zijn bezig elkaars te vinden.

De ingestelde systematische analyses van de bedrijfseconomische structuur der agrarische bedrijven hebben reeds tot verrassende resultaten geleid. Gebleken is bijvoorbeeld, dat de kostprijzen van de verschillende producten per bedrijf in een bepaald gebied, zeer sterke variaties vertonen. Er is reden om aan te nemen — volkomen zekerheid hebben wij nog niet: het waarnemen der feiten gaat aan hun interpretatie vooraf —, dat deze opvallende verschillen grotendeels moeten worden toegeschreven aan het feit, dat veelal uit traditie geen goede productiemethode wordt toegepast. Daarnaast laat de vakkennis in, een aantal gevallen te wensen over.

Ook van een uitbreiding van het economisch onderzoek, meer speciaal gericht op marktanalytische vraagstukken, die zich bij de afzet van agrarische producten voordoen, kan een belangrijke bijdrage worden verwacht tot verhoging van de rentabiliteit der bodemproductie. Hier ligt nog een uitgestrekt terrein op ontginning te wachten. Thans wordt er nog bijna geheel gevaren op het kompas der ervaring, een der grootste vijanden van de toepassing van nieuwe methoden, wanneer zij niet kritisch wordt verwerkt.

Met betrekking tot de uitvoering van bovenstaande punten zal veel moeten worden verwacht van de zelfwerkzaamheid van het agrarisch bedrijfsleven.

Dit heeft thans een open oog voor de betekenis van economisch onderzoekingswerk en stelt daarvoor middelen ter beschikking. Anders dan in de jaren dertig, toen de boeren en de tuinders door de crisis waren neergeslagen, voordat zij op tegenweer bedacht waren, en zich daarna genoodzaakt zagen, de steun van de Overheid in te roepen, kan tegenwoordig een vrij sterke neiging worden geconstateerd de Regering zoveel mogelijk van het erf verwijderd te houden en noodzakelijke regelingen door eigen organisaties te ontwerpen en uit te voeren. Het meest treffende voorbeeld daarvan is wel de actieve marktpolitiek, die de georganiseerde groente- en fruittelers door middel van een stelsel van minimumveilingprijzen voeren. Van een marktscheppende afzetorganisatie heeft het veilingwezen zich tot een kartelorganisatie ontwikkeld. In andere analoge gevallen blijkt de organisatie van de producenten nog niet voldoende sterk om het geheel zonder aanvullende overheidsmaatregelen te stellen.

³⁾ H. M. Hirschfeld: „Actieve economische politiek”, Amsterdam 1946, blz. 137.

Een vruchtbare ontplooiing van de zelfwerkzaamheid van de boerenstand, die in eerste instantie het ondernemersrisico behoort op te vangen, veronderstelt een zo gering mogelijk overheidsingrijpen. De huidige landbouwpolitiek van de Regering beperkt er zich dan ook toe, slechts regelend op te treden ten aanzien van de prijzen van enkele strategische producten. Het exportkarakter van onze landbouw vereist, dat zij flexibel en soepel wordt gevoerd, omdat dan alleen de zekerheid bestaat, dat het agrarisch bedrijfsleven iedere mogelijkheid, die de buitenlandse markt biedt, ten volle kan benutten en daarvan kan profiteren.

's-Gravenhage.

Dr J. H. VAN STUIJVENBERG.

DE PLAATS VAN DE LANDBOUW IN DE WERELD.

De na-oorlogse wereld heeft meer dan ooit tevoren aandacht gewijd aan het *voedselvoraagstuk*. De tekorten in de oorlogsjaren in vrijwel alle landen hebben de vijmende scherpte van het hongerswaard doen voelen. Na de oorlog werd door de geallieerden een grootse poging ondernomen om door voedselverscheppingen, voornamelijk uit Noord-Amerika, in de tekorten te voorzien. In de door de oorlog rechtstreeks geteisterde landen bleef de productie in de eerste jaren ver beneden het normale. Het is immers niet meer zo, dat de boer in het oorlogsgeweld blijft voortgaan met ploegen. De landbouw is een zeer gevoelig bedrijf geworden. Om optimale producties te verkrijgen, is een combinatie nodig van goed zaaimateriaal, goed gevoed vee, meststoffen, landbouwmachines, in vele gevallen irrigatiewater. In vele landen is ook de arbeidsbezetting een factor, die de productie bepaalt. Bovenal, een uit de koers geslagen landbouw kan niet zó maar tot de normale gewassenkeuze komen. Overjarige aanplanten, die verwaarloosd of omgehakt zijn, kunnen alleen op lange termijn worden hersteld. En in al deze gevallen is een optimale combinatie nodig voor een gunstig resultaat.

Het weer, de meest ongewisse factor in het hele complex, heeft ons in 1947 parten gespeeld door een bijzonder droog en heet jaar in Europa, dat een der beide grote tekortgebieden is en heeft de angst voor hongers vergroot.

De gevolgen van de tweede wereldoorlog zijn nog allerm minst alom overwonnen, al heeft men enorme vorderingen gemaakt. Enkele der nawerkingen, die het vermelden waard zijn, mogen hier worden vermeld.

De productie van zuivel en vlees heeft zich in Europa minder snel hersteld dan de productie van primaire gewassen als granen en aardappelen. Maar ook laatstgenoemde producten hebben het vooroorlogse niveau nog niet bereikt. De bemestingstoestand van de grond is op vele plaatsen nog slecht, het vee is minder goed gevoed.

Op vele plaatsen heerst een tekort aan landbouwmachines. In Oost-Duitsland en Polen zijn veel landerijen op zandgrond verstoven. De politieke tegenstelling Oost-West belemmert de handel.

In Azië heeft de oorlog zo mogelijk nog groter verwoestingen aangericht, met name in China, Burma, Indonesië en Vietnam, maar ook in India. Irrigatiewerken werden verwaarloosd, producerende tuinen gekapt, onveiligheid schaadt de productie. Hongersnoden werden veelvuldiger, de betalingsbalans werd in alle landen ongunstig. De wisselwerking tussen de algemene economische en financiële ontwrichting na de oorlog en de voedselvoorziening is echter nog veel belangrijker dan de technische verschuivingen. In het kort geformuleerd, bestaat zij uit een sterke verhoging van het verbruik in de surplusgebieden en een verlaging in de tekortgebieden. Vooral de toeneming van de consumptie in Noord-Amerika is opvallend. Enkele cijfers kunnen dit aantonen:

In 1948/1949 per hoofd voor verbruik beschikbaar in procenten van 1934/38.

Gebied	Voedsel			Textiel	Hout
	totaal	akkerbouw	dierlijke producten		
Ver. Staten/Canada	109	103	113	136	125
Latijns-Amerika	102	115	93	97	109
Australië/Nw-Zeeland	97	105	95	120	96
Afrika/Nabije Oosten	95	99	90	88	90
Europa (excl. U.S.S.R.)	84	98	72	95	69
Verre Oosten	88	90	86	69	61
Wereld (excl. U.S.S.R.)	92	94	89	92	83

De cijfers voor dierlijke producten, textiel en bosproducten vertonen de sterkste divergentie. In 1934/38 was er reeds een groot verschil in consumptie van dierlijke producten tussen Noord-Amerika en Europa; deze divergentie is met 57 pCt toegenomen. De verhouding in textielgebruik tussen Noord-Amerika en Azië is thans 2 maal zo ongunstig als vóór de oorlog.

Volume van productie in 1948/1949 in procenten van 1934/38.

Gebied	Voedsel	Vezels	Bosproducten
Ver. Staten/Canada	138	129	139
Latijns-Amerika	118	120	190
Afrika en Nabije Oosten	116	107	158
Australië/Nw-Zeeland	106	112	184
Europa (excl. U.S.S.R.)	89	199	72
Oost-Azië	95	62	94
Wereld (excl. U.S.S.R.)	104	97	110

De wereld valt duidelijk in twee helften uiteen — het door de oorlog geteisterde Europa en Azië tegenover de overzeese buitengebieden. Het indexcijfer voor de voedselproductie van Europa lag in het jaar 1948/49, dank zij een gunstige oogst, intussen reeds verre boven het getal voor het minder gunstige jaar 1947/1948 (79 pCt). Door de voortgaande bevolkingstoename is het wereldverbruik per hoofd nog lager dan vóór de oorlog, vooral in Europa en Azië.

Deze verscherping van de evenwichtsstoornis is zeer merkwaardig als men ziet hoezeer het volume van de wereldgraanhandel over de laatste decennia constant is gebleven.

Wereldhandel in granen in millioenen ton.

Periode (oogstjaren)	Broodgraan	Voedergranen	Totaal
1909-1913	19,8	13,8	33,6
1920-1924	22,3	10,3	32,6
1930-1934	19,6	13,3	32,9
1935-1939	16,7	12,4	29,1
1945-1948	24,8	7,6	32,4

De handel in granen en dierlijke producten moest in de na-oorlogse jaren grotendeels in dollars of andere schaarse valuta geschieden.

Het volume der voedselexporten, wederom in procenten van de periode 1934/38, was in 1948/49 als volgt: Ver-

enigde Staten en Canada 290, Latijns-Amerika 102, Australië en Nieuw-Zeeland 109, Afrika 89, Nabije Oosten 78, Europa 53 en Azië 35 pCt. De uitvoer van graan uit de Verenigde Staten bedroeg in 1930 - 1934 gemiddeld 2,0 mln ton, in 1935 - 1939 gemiddeld 2,8 mln ton en in 1945 - 1948 gemiddeld 15,1 mln ton.

De grote omvang van deze voedselverschepingen is een der belangrijke redenen voor het gebrek aan evenwicht in de betalingsbalansen van Europa en Azië.

De E.C.A. besteedde in de periode April 1948 - Juli 1949 de volgende bedragen aan enkele landbouwproducten (in millioenen dollars):

broodgraan	958
katoen	542
vetten en oliën	254
vlees en dierlijk product	221
suiker	157
voedergranen	152
tobak	142
Totaal	2.426

Dit is wel een bijzonder groot deel van de Marshallhulp. De vraag naar de trend op langere termijn is daarom voor de beoordeling van de economische toekomst van West-Europa van grote betekenis.

Allereerst valt dan op te merken, dat de overschotten in de dollarlanden enorm zijn toegenomen. In de periode 1945 - 1948 zijn de graanexporten naar oorsprong te specificeren als in onderstaande tabel is gedaan.

De verschuiving in de bronnen van herkomst blijkt uit de daaropvolgende cijfers

Bij een ongeveert gelijkgebleven volume in de totale graanhandel levert het Westelijk halfrond 13 mln ton méér op dan in 1909 - 1913.

Ook bij andere producten doet dit verschijnsel zich voor.

De suikerproductie op het Westelijk halfrond nam van 1934/38 tot 1947/48 toe van 9 tot 14 mln ton, die op het Oostelijk halfrond was in dezelfde periode gedaald van 19 tot 15 mln ton. In 1948/49 is echter het herstel op het Oostelijk halfrond gevorderd tot een productie van 17,5 mln ton.

Een enkel illustratief cijfer uit de vetten- en oliënsector: in procenten van de vóóroorlogse productie bedroeg die in 1949: Verenigde Staten en Canada 157, Philippijnen 132, Europa 70, Indonesië en Malakka 83, Japan 47, Rusland 76.

De vleesproductie in 1949 lag in Europa 30 pCt beneden de vóóroorlogse productie, in de Verenigde Staten en Canada 35 pCt er boven.

De melkproductie heeft zich beter hersteld; zij lag in 1949 in Europa nog slechts 20 pCt beneden 1938.

Boter- en kaasproductie zijn daarentegen meer achtergebleven dan de melkproductie.

Het verhaal is eentonig, het herhaalt zich voor vezels (Azië staat op 64 pCt, Noord-Amerika op 129 pCt, Latijns-Amerika op 120 pCt). Het aandeel van de Verenigde Staten in de wereldproductie van natuurlijke vezels steeg van 25 pCt tot 33 pCt, dat van synthetische vezels van 20 pCt tot 47 pCt.

Daarnaast is er een begrijpelijk algemeen streven buiten

(in millioenen tonnen)

Uitvoergebied dollarlanden	broodgraan	voedergraan	totaal	Uitvoergebied niet-dollarlanden	broodgraan	voedergraan	totaal
Ver. Staten	12,2	2,9	15,1	Australië	2,1	0,3	2,4
Canada	7,1	0,6	7,7	Donau-landen	—	0,2	0,2
Argentinië	2,1	2,7	4,8	U.S.S.R.	0,8	0,3	1,1
				Andere landen	0,5	0,6	1,1
Totaal 1945-1948	21,4	6,2	27,6	Totaal 1945 - 1948	3,4	1,4	4,8
In 1909-1913 totaal	8,9	5,3	14,2	In 1909-1913 totaal	10,9	8,5	19,4
In 1935-1939 totaal	9,9	8,1	18	In 1935-1939 totaal	6,8	4,3	11,1

het dollargebied om de landbouwproductie zo sterk en zo snel mogelijk uit te breiden. Dit geldt voor vrijwel alle tekortgebieden.

In Europa hebben de Marshall-landen hun plannen tot 1952/53 geformuleerd en ook achter het ijzeren gordijn heeft men vijfjarenplannen, die alle rekening houden met grote productie-uitbreidingen. Men moet het in Europa echter voornamelijk hebben van een hogere hectare-opbrengst en die is blijkens de geschiedenis moeilijk te bereiken. In 1945/48 behaalde Europa (ten dele echter door droogte in 1947) slechts 1.230 kg/hectare voor broodgraan, terwijl 1.400 kg een normaal gemiddelde is, dat over enkele jaren weer „vanzelf” zal worden bereikt. Een verhoging van 15 - 20 pCt is dus gemakkelijk bereikbaar; daarboven gaat het moeilijk.

In de overzeese gebiedsdelen der Marshall-landen bestaan eveneens relatief grote uitbreidingsplannen. Hierbij kan men zowel de hectare-opbrengst als het areaal uitbreiden, vooral voor koolhydraatgewassen (suiker, vetten en oliën en zetmeel), maar moeilijk voor eiwithoudende producten.

De verwachtingen op dit gebied zijn zo hoog gespannen, dat het bereiken van het geformuleerde doel een algemeen wereldoverschot voor bepaalde producten zou doen ontstaan.

Landen als India en Indonesië hebben uitbreiding van de voedselproductie als eerste punt op hun programma staan. Hier stelt men zich begrijpelijkerwijs ten doel de dure import onnodig te maken en zelfs om op grote schaal de export te hervatten. India besteedt thans de helft van haar importen aan voedsel en daarmee kan het niet doorgaan.

Daarbij komt thans het grote programma van de Verenigde Naties en „Point Four” van de Verenigde Staten om in de lager ontwikkelde landen in het algemeen de productie op te voeren. De wens van de Amerikaanse publieke opinie en van het Congress is nota bene, dat diè methoden en projecten de voorrang hebben, welke op korte termijn een grote productievermeerdering ten gevolge hebben en dan liefst van grondstoffen voor de wereldmarkt.

De conclusie ligt voor de hand: één voor één en dan misschien over de hele lijn in een conjunctuurdaling, zal er een „overproductie” aan voedsel worden geconstateerd. De gevolgen daarvan voor de handelspolitiek en de handelsbeweging laten zich gemakkelijk voorspellen. Een opwekkend beeld kan men zich daarvan niet vormen; alle landen hebben nu ruimschoots de gelegenheid gehad om zich te oefenen in het gebruik van een verfijnd en verscherpt handelspolitiek arsenaal! Op de laatste F.A.O.-conferentie gaven sommige delegaties, zoals de Engelse, blijk deze ontwikkeling voorshands niet al te zwaar op te nemen, vele andere toonden zich echter uiterst bezorgd.

Voor Nederland is dit vooruitzicht uitermate verontvondend. Ongeveer de helft van onze export bestaat uit verwerkte en veredelde landbouw-, tuinbouw- en veeleelproducten. Een drastische prijsdaling betekent een directe aanval op deze uitvoer. Weliswaar zou ook de invoer van voedergranen en broodgraan minder gaan kosten, maar relatief komen de overzeese grondstoffengebieden in een betere positie als zij zelf het veevoer in dierlijke producten omzetten. Men bespaart aan vracht (alweer ten nadele van onze scheepvaart) en zal in de veredeling van het primaire landbouwproduct een „uitwijkmogelijkheid” zoeken voor de lagere graanprijzen. Ook in dit opzicht brengt de periode 1930 - 1938 ons kostbare lessen.

En als desalniettemin in de overzeese landen de koopkracht daalt, zal onze nieuwe industrie — waarvan wij zoveel verwachten — er geen afzetgebied vinden. Men kan niet aannemen, dat Engeland dit gevaar niet ziet; wellicht zal het door modèrne methoden van preferenties (deviezenbepalingen, het scheppen van „free trade areas” en dergelijke) de overeenkomst van Ottawa overtroeven. Dit conjuncturele probleem, dat zich reeds van dichtbij

aankondigt, wordt echter overschaduwd door structurele vragen van nog wijder omvang en op nog langer termijn.

Bovenstaande beschouwing lijkt n.l. geheel in strijd met de bekende verwachting van Colin Clark, dat omstreeks 1960 - 1970 de dan nodige hoeveelheid voedsel alleen zal worden voortgebracht, als relatief het voedsel ten opzichte van de industrieproducten belangrijk in prijs stijgt (hij berekent, dat 60 - 70 pCt nodig zou zijn).

Dit vooruitzicht baseert Colin Clark op de uitputting van bestaande landbouwarealen en de hoge kosten van nieuwe ontginningen, bodemverbeterende maatregelen, irrigatie, electrificatie en mechanisatie. De berekening gaat er verder van uit, dat een groter deel van de mensheid zal leren geen genoegen te nemen met een eenzijdig eiwitarm dieet van rond 2.000 calorieën.

Technisch is tegen de becijferingen van Colin Clark wel het een én ander in te brengen, maar helaas gaan de correcties, die o.a. op de conferentie voor het gebruik en behoud van natuurlijke hulpbronnen te Lake Success in Augustus 1949 werden aangegeven, merendeels in de richting van gróter moeilijkheden bij de toekomstige voedselvoorziening van de mensheid.

De schijnbare tegenstrijdigheid vindt haar verklaring in de geringe elasticiteit van de vraag naar enkele der allerbekendste voedselproducten, met name de granen. Op een wereldproductie van 600 mln ton graan en een wereldhandel van 36 mln ton is één procent tekort of overschot in de productie al voldoende om de omvang van de wereldmarkt met 16 pCt te doen dalen of stijgen en deze marge is ruim voldoende om de prijs meer dan 16 pCt te doen schommelen (de schommelingen van de productie tussen 1920 en 1939 hebben slechts enkele procenten bedragen).

De publicatie van de F.A.O. over de vooruitzichten van de wereldmarkt (The state of food and agriculture, a survey of world conditions and prospects, 1949) komt dan ook voor vrijwel ieder product tot de conclusie, dat stijgende aanvoeren een inkrimpende vrije markt zullen bereiken, dat deficitgebieden koortsachtige pogingen aanwenden om zichzelf te voorzien, aangemoedigd door deviezennood, dat surplusgebieden groter moeilijkheden ondervinden om het overschot te plaatsen. Alle weinig ontwikkelde landen hebben plannen om hun importen te beperken en hun exporten uit te breiden. Zij willen deviezen kweken om machines en grondstoffen voor industrieën te importeren. Alles tezamen genomen kan dit een ernstige economische ontwrichting teweeg brengen.

Dwars door dit alles heen komt nu nog het streven van vrijwel alle regeringen om het prijspeil e.g. het inkomen voor eigen producenten te stabiliseren of te garanderen. Ieder geeft toe, dat dit hoge sociale doel, dat zegenrijke economische gevolgen zou hebben, alleen door internationale samenwerking is te bereiken.

Maar in de praktijk blijkt die uiterst moeilijk te bereiken. De tarwe-overeenkomst blijft verre ten achter bij de doeleinden van hoofdstuk VI van het Havana-handvest; zij is bovendien tot nu toe een eenling gebleven. Over suiker wordt dit jaar weer onderhandeld, met rubber komt men niet eens zo ver.

Daarom zal men — en zo denkt de Regering in Washington er ook over — het voornamelijk van nationale middelen, in feite lapmiddelen, moeten hebben. In Amerika is men reeds bezig met productiebeperkingen (katoen, maïs, tarwe, tabak, aardappelen), - zonder, overleg met andere landen.

Onder dit weinig gunstige gesternte werd op de laatste F.A.O.-conferentie de landbouwoverschottencommissie geboren ¹⁾.

Het is een wereldbelang, dat zij in haar pogingen slaagt om een herhaling van een wellicht lange periode van onverkoopbare overschotten en lage prijzen te voorkomen.

's-Gravenhage.

E. DE VRIES.

¹⁾ Zie: „Geen internationale grondstoffenbank. Wat dan?” in „E.-S.B.” van 4 Januari 1950, blz. 7 e.v.

HET VERENIGINGSLEVEN IN DE LANDBOUW.

Landbouworganisaties.

Een centrale plaats onder de vele verenigingen, die ter bevordering van de belangen van Nederlandse boeren en tuinders zijn opgericht, wordt ingenomen door wat de drie centrale landbouworganisaties wordt genoemd. Het zijn: de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond met 76.800, het Koninklijk Nederlands Landbouw-Comité met 55.500 en de Christelijke Boeren- en Tuindersbond met 26.000 individuele leden. Deze „drie C.L.O.'s" worden gesteund door ten naaste bij twee derde van wie voor het lidmaatschap in aanmerking komen.

Het ontstaan van deze drie centrale landbouworganisaties dateert van 1920. Voordien was het Koninklijk Nederlands Landbouw-Comité de enige algemeen-representatieve landbouworganisatie in ons land. Het werd gevormd door een aantal provinciale landbouwmaatschappijen, die vooral in het midden van de vorige eeuw waren opgericht. Bovendien waren hierbij aangesloten gewestelijke boerenorganisaties van een overwegend Katholieke inslag, waarvan de in 1896 opgerichte Nederlandse Boerenbond de representant was. In 1920 evenwel traden de R.K. boerenbonden uit het K.N.L.C., welk voorbeeld in datzelfde jaar werd gevolgd door de in 1918 opgerichte (protestantse) Christelijke Boerenbond.

De organisatie van de drie centrale landbouworganisaties is allerminst uniform.

De *K.N.B.T.B.* is een federatie van een viertal boerenbonden, nl. de *A.B.T.B.* te Arnhem, de *N.C.B.* te Tilburg, de *L.L.T.B.* te Roermond en de *L.T.B.* te Haarlem. De werkgebieden van deze organisaties vallen samen met het aartsbisdom Utrecht en met de bisdommen Den Bosch, Roermond en Haarlem.

Het *K.N.L.C.* is het federatieve orgaan van de Groninger, de Friese, de Overijsselse, de Gelderse, de Hollandse, de Zeeuwse en de Noord-Brabantse Maatschappijen van Landbouw, van de Drentse en Utrechtse Genootschappen van Landbouw en van de Veenkoloniale Boerenbond.

De *C.B.T.B.* heeft Afdelingen in Groningen, Friesland, Drente, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Holland-Brabant en Zeeland.

Al zijn er verschillende gebieden in ons land, waar practisch alle boeren slechts bij éénzelfde landbouwmaatschappij zijn aangesloten, daartegenover kan worden gesteld, dat overlapping der werkgebieden der drie centrale landbouworganisaties vrij algemeen is.

Tussen de drie C.L.O.'s werd steeds geregeld overleg gepleegd en voor zover dit tot een gemeenschappelijke conclusie leidde, trad men gezamenlijk als algemeen representatief orgaan voor de Nederlandse boeren en tuinders op en bepleitte men gezamenlijk hun belangen bij de Overheid. Dit gemeenschappelijk optreden sloot individuele acties uiteraard niet uit.

Naast deze meer algemene landbouworganisaties zijn er talloze verenigingen op het gebied van de land- en tuinbouw, waarvan het doel en/of het karakter meer beperkt is. Een volledig overzicht hiervan wordt jaarlijks in de serie „Verslagen en Mededelingen van de Directie van de Landbouw" gepubliceerd. Deze „Lijst van officiële personen, instellingen en verenigingen op land- en tuinbouwgebied" is voor de leek evenwel weinig overzichtelijk. Het totale beeld, dat deze nationale, semi-nationale, provinciale, gewestelijke, aartsdiocesane, diocesane en plaatselijke landbouworganisaties bieden, is, vooral ook als gevolg van confessionele scheidingslijnen, inderdaad buitengewoon weinig overzichtelijk.

Merkwaardig is, dat het algemeen representatief karakter van de drie C.L.O.'s tot op zekere hoogte betwist is geworden, voor zover deze representatie de melkveehouderij en de tuinbouw betrof. In het bijzonder heeft

de Algemeene Nederlandsche Zuivelbond (F.N.Z.) steeds op het standpunt gestaan, dat een coöperatieve zuivel-fabriek het verlengstuk is van de boerderij. Bovendien heeft deze organisatie zichzelf op het gebied van de productie en de verwerking van melk steeds meer competent geacht dan de drie centrale landbouworganisaties en dus vond het overleg met de Overheid op dit gebied steeds plaats via „de drie C.L.O.'s en de F.N.Z.". En wat de tuinbouw betreft, ook ten aanzien hiervan werd de competentie van de drie centrale landbouworganisaties vaak betwist, hoewel van algemeen representatieve standsorganisaties van de Nederlandse tuinders geen sprake was. Wel trad als zodanig in toenemende mate het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen op.

Er zijn in ons land drie *landarbeidersorganisaties*. De grootste is de *Algemene Nederlandse Landarbeidersbond*, die in 1909 is opgericht, toen een fusie tot stand kwam tussen een aantal verenigingen van landarbeiders en de sedert 1900 bestaande organisatie van werknemers in de zuivelindustrie. Deze Bond telt momenteel 31.300 leden. De oudste is de *R.K. Landarbeidersbond*, die opgericht is in 1904 en die momenteel 22.700 leden telt. En tenslotte is daar nog de *Nederlandse Christelijke Landarbeidersbond*, die van 1914 dateert, met 27.400 leden.

In 1945 kwam de *Stichting voor de Landbouw* tot stand. De oprichters, die tot elke prijs wensten te voorkomen, dat na de bevrijding van eenzelfde versnippering van krachten blijk zou worden gegeven als waarvan vóór de oorlog sprake was, stond de voorbereiding van een publiek-rechtelijke organisatie voor ogen, die de gehele agrarische sector van het nationale bedrijfsleven zou dienen te vertegenwoordigen. De Stichting, die zowel door de drie centrale landbouworganisaties als door de drie landarbeidersbonden wordt gevormd, al is in het hoofdbestuur de invloed van de eerste groep leden sterker dan die van de tweede groep, is op tweeërlei wijze krachtig door de Minister van Landbouw gesteund. In de eerste plaats vormt de Stichting voor de Landbouw, afgezien van de Bedrijfschappen, verreweg het belangrijkste contactorgaan tussen de Overheid en het agrarisch bedrijfsleven. Regelmatig vindt een intensief overleg plaats, waaronder de besprekingen met de Minister persoonlijk een belangrijke plaats innemen. Deze samenwerking komt trouwens ook sterk tot uiting in het feit, dat het hoofdbestuur van het Landbouw-Economisch Instituut, dat de kostprijzen berekent, waarmee bij de bepaling van de richtprijzen der landbouwproducten terdege rekening wordt gehouden, door een even groot aantal vertegenwoordigers van de Stichting als van de Overheid wordt gevormd. En in de tweede plaats moet in dit verband worden opgemerkt, dat de Overheid de Stichting voor de Landbouw, die zoals reeds is opgemerkt door vrije organisaties wordt gevormd, ook in financieel opzicht niet onbelangrijk tegemoet komt.

De Stichting heeft een aantal Hoofdafdelingen ingesteld voor Akkerbouw, Veehouderij, Sociale Zaken, Tuinbouw e.d. Ten aanzien van de melkveehouderij is met de F.N.Z. overeengekomen, dat vraagstukken, de melkprijs betreffende, tot de competentie van de Stichting worden geacht. Wat de tuinbouw betreft kan worden opgemerkt, dat met het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen nog niet die samenwerking is tot stand gekomen, welke van Stichtingszijde wordt gewenst.

Opgemerkt moge nog worden, dat het werkgebied van de Stichting het bevorderen van het landbouwonderwijs en van de vorming en de ontwikkeling van de Nederlandse boeren en tuinders uitsluit. Dit werk hebben de drie centrale landbouworganisaties en dit geldt uiteraard met name de confessionele en vooral de R.K. boerenbonden, niet aan de Stichting willen overdragen.

Tengevolge van de oprichting van de Stichting voor de Landbouw is de invloed van de Nederlandse boer en

tuinder en is vooral ook de invloed van de landarbeiders sterk toegenomen. Ongetwijfeld zijn de omstandigheden hiervoor gunstig geweest, maar het verschil met vroeger is dan ook opvallend.

Intussen heeft de Stichting reeds een voorstel tot het doen instellen van een Landbouwschap uitgewerkt, waaromtrent volkomen overeenstemming is verkregen. Wellicht wordt tot de instelling binnen afzienbare tijd overgegaan. Voor het welslagen daarvan zal vooral bepalend zijn in welke mate de bedrijfsgenoten in staat zullen blijken collectief een stuk maatschappelijke verantwoordelijkheid te aanvaarden, dat voor een wezenlijke inschakeling bij de uitvoering van een actieve landbouwpolitiek een essentiële voorwaarde is.

Landbouwcoöperaties.

Ten plattelande kent men elkaar veel beter dan in de steden. Opvallend is, dat dorpsbewoners bij de beoordeling van mensen veel waarde toekennen aan erfelijke eigenschappen. Hiertoe is trouwens de stedeling ook niet in staat. Hierbij komt, dat boeren elkaar niet, zoals dorpsmiddenstanders, als concurrenten beschouwen. Veeleer zien zij elkaar als ondernemers; wier resultaten vóór alles door omstandigheden worden bepaald, waarop zij geen invloed kunnen uitoefenen, zoals de vraag en het aanbod op de wereldmarkt, de weersomstandigheden e.d. Van belang is tenslotte, dat het landbouwbedrijf is als een glazen huis: de boer ziet dagelijks hoe zijn bureau hun bedrijf uitoefenen.

Het verschijnsel van de onderlinge samenwerking tussen boeren is zo oud als de wereld. Steeds heeft men het ten plattelande als vanzelfsprekend aanvaard, dat onder bepaalde omstandigheden een beroep op burenhulp werd gedaan. Hierbij denke men aan diensten bij sterfgevallen, aan dreigende overstromingen en aan gemeenschappelijke pogingen om een dreigende brand te voorkomen, ook al zou deze in feite aan een zekere zorgeloosheid moeten worden toegeschreven, hetgeen bijvoorbeeld het geval is ten aanzien van hooibroei, ten gevolge waarvan heel wat boerderijen in vlammen zijn opgegaan, al neemt dit verschijnsel gelukkig — vooral ook dank zij de bijzonder intensieve controle door de onderlinge brandwaarborgmaatschappijen — geleidelijk af.

Toch is de Nederlandse boer en tuinder allerminst een collectivistische opvatting toegedaan. Hij is, zowel wat de aard van zijn onderneming als wat zijn geestesgesteldheid betreft, een typische ondernemer, die in het diepst van zijn hart de maatschappelijke arbeidsverdeling en de vrije concurrentie volkomen aanvaardt en die een heimelijk respect heeft voor de fabrikant en voor de koopman, die grote zaken doet. Maar die anderzijds, als gevolg van wat men een gezond boerenverstand pleegt te noemen, terdege heeft aan gevoeld, dat de oprichting van landbouwcoöperaties wezenlijk ertoe kan bijdragen zijn maatschappelijke positie te versterken. Terecht spreekt men van landbouwcoöperatie als van een product van de omstandigheden, een kind van de nood.

Voor een analyse van de omstandigheden, die tot de oprichting van verschillende soorten landbouwcoöperaties hebben geleid, moet naar de literatuur worden verwezen ¹⁾.

Deze omstandigheden waren namelijk zeer verschillend. In vele gevallen was sprake van een onvoldoende onderlinge concurrentie en zelfs van kartel- en monopolievorming. In andere gevallen werd in een verbijsterende mate met de kwaliteit van het geleverde geknoeid en werd bij de prijsvorming niet of althans zeer onvoldoende rekening met kwaliteitsverschillen gehouden. In weer andere gevallen bleek het particulier initiatief onvoldoende. In al deze gevallen is men tot oprichting van landbouwcoöperaties overgegaan.

In het algemeen heeft de spontane reactie op de onge-

wenste maatschappelijke toestanden tot het gewenste resultaat geleid. Niet alleen namelijk heeft de oprichting van landbouwcoöperaties slechts in zeer sporadische gevallen tot teleurstellingen geleid, maar bovendien zijn verschillende groepen ondernemingen daardoor genoopt bij het doel om te verdienen een grotere plaats aan het middel van het dienen toe te kennen. En bijna steeds bleek voorts, dat de coöperatieve bedrijven, nadat de kinderziekten eenmaal waren overwonnen, over een sterk concurrerend vermogen beschikten. Op menig gebied heeft de coöperatie spoedig de leiding genomen en behouden. Wie geneigd is zich hierover te verwonderen, omdat de coöperatie krachtens haar aard minder dynamisch dan de particuliere onderneming zou zijn ingesteld, dient in aanmerking te nemen, dat dit bezwaar dus gebleken is veel minder groot te zijn dan wordt vermoed of dat hiertegenover andere voordelen staan, die gemakkelijk over het hoofd worden gezien.

Momenteel is de coöperatie op het gebied van de voorziening in de behoefte aan *landbouwcrediet* algemeen. Vrijwel in elk dorp in ons land treft men een coöperatieve boerenleenbank aan.

Ongeveer de helft van de kunstmest en het veevoeder, dat door de boeren en tuinders in ons land wordt aangekocht, wordt hem via de *landbouwaankoopcoöperaties* geleverd, die zich in de meeste gevallen tevens op de distributie van andere landbouwbedrijfsbenodigdheden, zoals gereedschappen, bestrijdingsmiddelen, zaaizaden en pootaardappelen, alsmede van landbouwmachines toeleggen.

Wat de afzet van de land- en tuinbouwproducten betreft, moet worden opgemerkt, dat de onderlinge *tuinbouwveiling* vrijwel algemeen is. Aan de daadwerkelijke handel neemt de veiling echter niet deel; veeleer wordt hierdoor een concentratie van vraag en aanbod op hetzelfde moment en op dezelfde plaats krachtig bevorderd, waardoor een redelijke marktprijs ontstaat. Van belang is vooral ook de sorteringfunctie. Een aanzienlijke betekenis hebben de *afzetcoöperaties voor eieren*. Meer dan de helft van de export wordt door coöperaties verzorgd. Merkwaardig is, dat de meeste van deze verkoopverenigingen oorspronkelijk als eierveilingen zijn opgericht en dat deze veilingen zich min of meer automatisch van marktplaats tot handelshuis hebben ontwikkeld, hetgeen niet het geval is met betrekking tot de tuinbouwveilingen, doch wel t.a.v. enkele *verkoopcoöperaties van zuivelproducten*, die gezamenlijk ongeveer twee derde van onze nationale boterexport voor haar rekening nemen en die tevens een grote betekenis hebben op het gebied van de export van kaas. Voorts bestaat er een nationale *coöperatie voor de verkoop van wol*, waarbij bijna 80 pCt van alle schapenhouders in ons land is aangesloten. Bovendien is de *coöperatie* sterk ontwikkeld op het gebied van de *afzet van zaaizaden en pootaardappelen*. En tenslotte is vooral ook van betekenis de *coöperatie voor de afzet van slacht- en gebruiksvet*.

Ook op industrieel gebied hebben groepen coöperaties zich krachtig ontwikkeld. Dit is met name het geval ten aanzien van de *fabrikage van aardappelmeel*, waarvan de coöperatie ongeveer 85 pCt voor haar rekening neemt. Voorts wordt 75 pCt van de industriemelk in *coöperatieve zuivelfabrieken* tot zuivelproducten verwerkt.

Voor de *strokartonfabrikage* bestaan er in ons land 19 fabrieken, waarvan 10 op coöperatieve grondslag worden geëxploiteerd, die ongeveer 60 pCt van de nationale productie voor hun rekening nemen. Kenmerkend voor ons land zijn tevens de *coöperatieve beetsuikerfabrieken*, waarvan de gezamenlijke capaciteit ongeveer de helft groter is dan die van de niet-coöperatieve industrie. Tevens kan worden opgemerkt, dat ongeveer 40 pCt van de baconvarkens in *coöperatieve slachterijen* wordt verwerkt. De *Eerste Nederlandsche Coöperatieve Kunstmest-*

¹⁾Vgl. vooral Prof. Dr G. Minderhoud: „Landbouwcoöperatie in Nederland”, Groningen 1949.

fabriek neemt ruim een derde deel van de Nederlandse productie van superfosfaat voor haar rekening. De omzet van de *coöperatieve grasdrogerijen* bedraagt ongeveer het dubbele van die van de niet-coöperatieve bedrijven. Vermeld worde voorts de *coöperatieve vlasfabriek* te Steenberg. En tenslotte dient nog de *coöperatieve veevoederindustrie* te worden gememoreerd, waarop de landbouwaankoopverenigingen zich toeleegen.

Ook op het gebied van de *verzekering*, vooral dat van de wettelijke risico's, het zeetransport en de brandassurantie ten plattelande, heeft onderlinge samenwerking van verzekeren een gunstig resultaat gehad en bekend zijn tevens de ten plattelande algemeen verspreide onderlinge *begravenisverenigingen*.

Een enkele opmerking nog terzake van het *coöperatief gebruik van landbouwwerktuigen* en van de *gemeenschappelijke exploitatie van landbouwgronden*. De eerste vorm van samenwerking wordt de laatste jaren vrij veel toegepast, hetgeen mede een gevolg is van de omstandigheid, dat deze methode om tot een grotere mechanisatie op de kleine bedrijven te komen, onder bepaalde voorwaarden van overheidswege wordt gesubsidieerd. Gemeenschappelijke exploitatie van landbouwgronden daarentegen komt in ons land niet voor. Hierdoor zouden de exploitatiekosten ontegenzeggelijk gunstig worden beïnvloed, echter zou zulks anderzijds niet verenigbaar blijken met een redelijke persoonlijke vrijheid.

De betekenis, die aan de landbouwcoöperatie mag worden toegekend, is zonder enige twijfel belangrijk. In de eerste plaats is de landbouwcoöperatie, zoals reeds opgemerkt, een bijzonder doeltreffend correctiemiddel gebleken ter bestrijding van wát men maatschappelijke wantoestanden zou kunnen noemen en waarbij in het bijzonder kan worden gedacht aan monopolistische invloeden, aan een onvoldoende tot uitdrukking komen van kwaliteitsverschillen bij de prijsvorming en aan knoeierijen. Voorts kan zonder enige reserve worden geconstateerd, dat de besturen van landbouwcoöperaties als het ware automatisch veel meer aandacht schenken aan de meer duurzame belangen van de leden in het bijzonder en van de Nederlandse boeren en tuinders in het algemeen dan door niet-coöperatieve ondernemers als regel mogelijk is. De bestrijding van besmettelijke veeziekten, de uitbetaling op grond van kwaliteitsverschillen en de systematische onderzoeken om tot het meest doeltreffende veevoeder te komen, illustreren deze uitspraak. En tenslotte heeft de coöperatie de gezichtskring van de Nederlandse boeren en tuinders wezenlijk verruimd. Via het lidmaatschap van plaatselijke, gewestelijke en nationale organisaties zijn vele boeren genoodzaakt zich een mening te vormen ten opzichte van vraagstukken, welke zonder het bestaan van landbouwcoöperaties niet op hun weg zouden liggen. Wie een vergelijking maakt met hetgeen in dit verband in het buitenland kan worden waargenomen, wordt in de overtuiging versterkt, dat dit voordeel in landen, waar het kleinbedrijf algemeen is, zeer aanzienlijk mag worden genoemd.

Trouwens, in de Verenigde Staten, waar de waardering voor de vrije concurrentie en voor de ondernemer algemeen is, wordt de landbouwcoöperatie van overheidswege krachtig gesteund en dit is niet alleen in Amerika het geval.

De landbouwcoöperatie heeft zich op het ene gebied veel krachtiger ontwikkeld dan op het andere. De boerenleenbank heeft overtuigend gedemonstreerd in een behoefte te voorzien. Daartegenover staat, dat de ontwikkeling van de coöperatieve hypotheekbank veel minder succesvol is gebleken. Zaaizaden worden coöperatief verkocht en gekocht; voor de afzet van het broodgraan heeft, althans in ons land, de coöperatie vrijwel geen betekenis. Het overgrote deel van de talloze boterfabrieken wordt door de gezamenlijke leveranciers van de melk geëxploiteerd,

maar ten aanzien van de melkinrichtingen is dit niet het geval. De landbouwaankoopcoöperatie heeft een veel grotere betekenis op het gebied van de voorziening in de behoefte aan kunstmest dan op dat van de levering van landbouwmachines. De coöperatieve aardappelmeelfabrieken verwerken aardappelen tot aardappelmeel, maar door Scholten's Aardappelmeelfabrieken in Foxhol wordt aardappelmeel in grote hoeveelheden tot speciale producten verwerkt.

Het verschijnsel van de landbouwcoöperatie, dat in vrijwel alle landen kan wordenesignaleerd waar de landbouwproductie een zekere betekenis heeft, is een uitermate gecompliceerd verschijnsel, waaraan economisten vaak te weinig aandacht hebben geschonken en waarvan de betekenis nog door velen wordt onderschat. Anderzijds zullen leidende vertegenwoordigers van het landbouwcoöperatiewezen, meer nog dan tot nu toe het geval is gebleken, zich moeten realiseren, dat de ontwikkeling van het landbouwcoöperatiewezen vooral wordt bepaald door het concurrerend vermogen en dat dit gunstig kan worden beïnvloed door toepassing van bedrijfseconomische hulpmiddelen, welke in de grote niet-coöperatieve ondernemingen tot opzienbarende resultaten hebben geleid. In dit opzicht namelijk kan een zekere achterstand, hoe verklaarbaar deze overigens ook moge zijn, helaas niet worden ontkend.

Rotterdam.

Dr H. J. FRIETEMA.

DE EUROPESE LANDBOUW.

Wat is de Europese landbouw?

Ziet men naar het Europa van de Organisatie van Europese Economische Samenwerking (O.E.E.C.) te Parijs, dan is Europa een gebied van soevereine naties, welks economische politiek niet verder reikt dan wat telkens met algemene stemmen over elk concreet vraagstuk wordt afgesproken. De Europese landbouw is dan de optelsom van wat al die landen aan landbouw hebben.

Datzelfde beeld krijgen wij, wanneer wij de Europese landbouw zien via de speciale commissie voor het Europees Herstel Programma, welke is ingesteld door de „International Federation of Agricultural Producers” (I.F.A.P.), welke commissie „advisory-status” heeft bij de Landbouw- en Voedsel-Commissie van de O.E.E.C.

Het is dan ook begrijpelijk, dat de O.E.E.C. en de I.F.A.P. het (nog) niet hebben kunnen brengen tot zelfs maar het noemen van het woord „Europese landbouwpolitiek”, want zij zien nog geen Europese politiek, zij zien alleen — en dat is hun taak — Europese samenwerking. Toch tekent het begrip van een, laat ons zeggen: gezamenlijke landbouwpolitiek zich wel af. Immers, in de eerste plaats hebben de steeds dieper in de materie dringende achtereenvolgende rapporten en voorstellen een zó duidelijke Europese gemene deler, dat daardoor en ook door de jarenlange praktische samenwerking, wel reeds iets van een agrarische politiek zich aankondigt, ook al weigeren verschillende landen het woord te horen. En bovendien zal er bij het moeizaam voortwerken aan de liberalisatie van de contingenteringen wel een ogenblik komen — wij hopen het —, waarop ook de nu nog tegenstrevende landen zullen inzien, dat liberalisatie van contingenteringen geen politiek scheidt, en dat er toch politiek moet zijn, wanneer men althans door vrijmaking van het verkeer iets anders nastreeft dan een leuze. Op zichzelf reeds de samenwerking van agrarisch Europa met agrarisch Amerika eist aan deze zijde van de Oceaan een even sterk handelspolitiek apparaat als aan de overzijde reeds bestaat, en ook terwille van het vaststellen van deze Europese handelspolitiek moet Europa weten tot welke sociaal-economische „binnen-Europese” politiek die handelspolitiek moet dienen.

Naast de overheids-O.E.E.C. -en de bedrijfsgenoten-I.F.A.P. zijn er dan in het politieke veld-Straatsburg en de Europese Beweging. Deze streven beide naar volkomen vrij verkeer van personen, kapitaal en goederen, en zij zullen vermoedelijk beide wel inzien, dat zulks alleen mogelijk is wanneer er een Europese sociaal-economische politiek is om dat vrije verkeer ook enige inhoud te geven; er zijn bij beide duidelijke tekenen, welke wijzen op het zoeken naar een Europese agrarische politiek.

De organisatorische mogelijkheden voor de Europese landbouw zijn dus gelegen tussen twee uitersten: een al of niet vlottend gesprek tussen soevereine Staten, en anderzijds volkomen vrijheid van verkeer binnen een Europa, dat geschikt over een wetgevend en uitvoerend Gezag, en dat dus sociaal-economische politiek voert. Wij kiezen voor het laatste. Hoe goed het werk van velen in de O.E.E.C. ook is, en hoezeer wij ook overtuigd zijn, dat ook uit de O.E.E.C. tenslotte Europese politiek zal komen, de probleemstelling uit de O.E.E.C. kan niet zo scherp zijn als die uit Europa. Met andere woorden: wij menen de landbouw nu Europees te mogen zien, als één landbouw.

Enkele agrarische gegevens.

Nationaal kan men de waarde van de landbouw zeer verschillend meten. Er is de productiemaatstaf, er is de maatstaf van de toegevoegde waarde, er is de maatstaf van de nationale voedselvoorziening, van de exportkracht, van de sociale bezetting, van de sociologische waarde, en zo veel meer.

In wereldverband beziet men de landbouw gewoonlijk vooral uit het oogpunt der voedselvoorziening: er is immers op wereldniveau een zeer interessante discussie gaande, of de mensheid zich zal kunnen blijven voeden of niet, en „blijven” is dan een euphemisme, want er is nu een tekort. Men maakt zich in die discussie vooral bezorgd om het kernvraagstuk: zal het mogelijk zijn, het zeer grote vertrek van boeren en arbeiders uit de landbouw naar ander werk, wat hier en daar de vorm van een „landvlucht” heeft aangenomen, te houden binnen de perken van wat een gezonde rationalisatie van de landbouw enerzijds aan uitstoting veroorzaakt, anderzijds aan arbeidsreserves behoeft?

Stellen wij ons nu op Europees standpunt, dan zijn uit de zeer vele rapporten de volgende gegevens voor onze bespreking van belang.

De totale oppervlakte van ons gebied is ongeveer 346 mln ha, het aantal inwoners ongeveer 270 mln; het wereldgemiddelde is ongeveer 0,16 inwoners per ha.

Het percentage der agrarische beroepsbevolking op de totale bevolking daalt, enerzijds doordat de agrarische bezetting absoluut daalt, anderzijds doordat de totale bevolking blijft stijgen. Het Nederlandse cijfer van 18 à 20 pCt ligt tussen het Engelse cijfer van 7 pCt — het laagste ter wereld — en de veelal boven de 40 pCt liggende Zuidelijke Europese landen.

Ongeveer 177 mln ha is landbouwgrond¹⁾, waarvan ongeveer 84 mln ha bouwland.

De O.E.E.C. berekende de netto-waarde van onze productie van menselijk voedsel — netto is: na aftrek van ingevoerd veevoeder — voor de vooroorlogse jaren op bijna \$ 19 mrd in 1948/49-waarde, voor 1948/49 op ruim \$ 17 mrd en voor 1952/53 op ruim \$ 21 mrd. Tegen 1952/53 rekende men, eveneens in 1948/49-waarde, op een import uit het Westelijk halfrond van ongeveer \$ 2,5 mrd, en uit andere niet-deelnemende landen voor een gelijk bedrag; deze import omvat, dan menselijk zowel als dierlijk voedsel. In deze importberekeningen kwam in 1949 echter een zeer grote verandering, doordat de O.E.E.C. op de landbouwsector nog \$ 1,25 mrd extra

moest besparen. Het daartoe strekkende rapport van de Landbouw- en Voedselcommissie van de O.E.E.C. van November 1949 acht zulks inderdaad mogelijk, mits bij vérgaande rationalisatie, ook al zal het niet tegen 1952, doch tegen 1955 zijn. Het is dit buitengewoon interessante rapport van November jl., dat wij „Europese landbouwpolitiek-avant la lettre” zouden willen noemen.

Enkele technische vragen.

Technisch staat wel vast — het zojuist genoemde rapport van de O.E.E.C. bewijst het ook overduidelijk —, dat er in Europa nog veel kan worden verbeterd. In menig land is de landbouwtechniek nog zeer ouderwets, doch zelfs in de meest vooraanstaande landen is opvoering van productiviteit en productie nog mogelijk. Zelfs bijv. in Denemarken en Nederland, waar wat dit betreft, reeds de grootste resultaten van Europa zijn bereikt, zullen de boeren bij voortgezette krachtsinspanning nog meer kunnen bereiken.

Vast staat ook, dat een gelijkgericht landbouwbeleid over geheel het Europese areaal, en een vrij verkeer van personen, geld en goederen, sterk zullen kunnen medewerken om de grote rijkdommen van de grond en de gunstige klimatologische omstandigheden in Europa tot het uiterste te benutten.

Maar hier rijst dan reeds dadelijk het bezwaar, dat op dit ogenblik in de Europese landen zeer uiteenlopende kostprijzen bestaan: het ene land produceert veel duurder dan het andere. Dat staat uiteraard de eenwording in de weg. Wij hebben dat ook in ons Benelux-werk immers reeds als het grote bezwaar van de Belgen en Luxemburgers tegen de eenwording van de Benelux-landbouw ondervonden. Hoe zit dit?

De kostprijzencommissie uit de Landbouwcommissie van Benelux heeft de volgende elementen aangegeven, welke de kostprijs bepalen en welke dus ook de verschillen in de kostprijzen kunnen veroorzaken:

1. lonen, sociale lasten, belastingen;
2. prijzen van grond- en hulpstoffen;
3. technische elementen: specialisatie, selectie, opbrengsten;
4. organisatie;
5. economisch stelsel;
6. klimaat en grond.

Nu zullen bij de eenwording van Europa de factoren 1, 2, 4 en 5 wel worden geharmoniseerd, zodat daarin geen belangrijke oorzaken voor kostprijzverschillen meer zullen liggen. Maar de factor 6, klimaat en grond, staat vast. En dat verhoogt de grote moeilijkheid om na te gaan, of de factor 3, de graad van rationalisatie en het niveau van bedrijfsvoering, overal op een gelijk niveau kan worden gebracht.

Sommige landen met hoge kostprijzen zeggen, dat dat niet mogelijk is. Andere landen, welke reeds veel in moderne zin hebben bereikt, zeggen, dat misschien een volledige gelijkheid nooit kan worden bereikt; doch dat die ook in elk land op zichzelf nooit is bereikt, hetgeen echter niet hoeft te verhinderen, dat bedrijven met een verschillend opbrengstenniveau toch onder éénzelfde systeem van landbouwpolitiek vallen, thans het nationale, later het Europese: Zij tonen dan aan, dat de zeer grote verschillen, welke tegenwoordig nog in Europa bestaan, technisch geheel onnodig zijn: door verbetering van de techniek en door harmonisering der overige factoren kan grote gelijkmatigheid worden bereikt, waarbij dan ten slotte slechts de factor klimaat en grond de eindbeslissing over de kostprijzverschillen zal brengen.

Het genoemde rapport van de O.E.E.C. geeft duidelijk aan, hoe bijzonder groot de bestaande verschillen in opbrengst nog zijn; dat zou dus door technische verbeteringen kunnen worden veranderd, waardoor dan tevens de kostprijzen dichter bij elkaar komen te liggen.

¹⁾ Het juiste cijfer is door het ontbreken van enkele gegevens niet vast te stellen; het ligt waarschijnlijk iets hoger dan het genoemde.

Enkele principiële vragen.

De eerste vraag zal nu moeten zijn, welk karakter, welke taak, wij aan onze landbouw toekennen. Bij de besprekingen in Parijs komen steeds drie mogelijkheden naar voren: sommige, uiteraard gewoonlijk de importlanden, richten zich vooral op de besparingen bij de import en zij achten zich vrij goed bevredigd, wanneer Europa geen dollars meer zou gebruiken voor aankoop van grondstoffen, ja, zij bezuinigen thans zelfs op de hulpstof kunstmest (Engeland); daar dwars tegenover staat de landbouw, die zich heeft gespecialiseerd op verwerking van deels ingevoerde grondstoffen en die meent, dat perfectie in die lijn nu zijn taak is (Denemarken). Nederland neemt, naar men weet, de tussenpositie in: zuinigheid, doch met behoud van de veredelingslandbouw. Wij menen ook inderdaad, dat in een dichtbevolkt gebied als Europa de veredelingslandbouw voorop moet staan, al is het slechts — doch er zijn meer redenen —, dat men niet ongestraft de bedrijfstak landbouw op een technisch en sociaal lager niveau kan leggen, ja, hem daarheen omlaag kan brengen, dan de hoogstaande industrie, welke men bezig is naar nog hoger niveau te voeren. De gevaren van een streven naar productie van louter stapelgoederen voor autarkische zelfvoeding liggen dan ook mede op het sociale terrein. Terecht zeggen de rapporten van I.L.O., dat economisch de beste bevolkingsbezetting die is, welke met inachtneming der beschikbare bronnen en „techniques” de hoogste levensstandaard veroorlooft; en tevens, dat er twee manieren zijn om van agrarische overbevolking te spreken: wanneer er mensen bij de landbouw kunnen worden gemist, zonder de productie te schaden, én wanneer overgang naar andere beroepen de levensstandaard omhoog zou brengen. In zekere zin is dan ook de agrarische bevolking reserve voor alle plannen, welke men nog eens zal kunnen uitdenken — zij zijn zelfs wel eens bitter de „dumping ground” genoemd —, doch men moet niet vergeten, dat ook om sociologische redenen een verzwakking van de landbouw tot een gevaar voor de maatschappij leidt. De „erosion of talent”, gelijk I.L.O. de landvlucht noemt, is vol grote culturele en verdere gevaren. Hoogstaande en arbeidsintensieve landbouw is een „mode de vie”, welke elementair is voor Europa.

De tweede vraag is juist die van de bevolkingsbezetting. Het moge lastig zijn, dat er in Europa zoveel kleine bedrijfjes zijn, zij zijn nu eenmaal vaak de bakermat van goede gewoonten, zij kunnen bij goed beleid in specialisatie veel goeds betekenen. Zeer zeker mag een politiek van „redelijke bestaanszekerheid voor het goed geleide sociaal en economisch verantwoorde bedrijf” — de Nederlandse formulering, overgenomen door Benelux en ook door de Europese Beweging — de beste politiek zijn, wij mogen de samenstellende delen er van niet van elkaar losmaken: wanneer niet goed geleid of niet verantwoord, dan kan een bedrijf ook niet op bestaanszekerheid rekenen, ja, een individuele garantie wordt uiteraard nooit gegeven. Een streven naar „latifundia” in Europa zou o.i. funest zijn om reeds eerder genoemde redenen. Dit alles neemt echter niet weg, dat in een zeer groot deel van Europa, ja bijna overal behalve waar het cijfer te laag is (Engeland), een deel der agrarische bevolking op den duur ander werk zal moeten vinden. . . ., doch dat werk moet er dan ook zijn en daar zijn wij blijkbaar nog wel héél ver vanaf. De volgorde lijkt ons dan ook deze te moeten zijn: tijd voor grondige rationalisatie met crediet voor de nodige investeringen; daarna aanleggen van de maatstaf „economisch verantwoord” en „goed geleid” op het hoge niveau der waarlijk moderne bedrijven, waarbij ook het moderne kleine bedrijf een grote taak kan vervullen. Dat in de meeste Europese landen de „drag-lines”, de tractoren en de andere motoren nog jarenlang zullen moeten werken voordat we zover zijn,

weet ieder, die wat rondreist. Ons eigen ruilverkavelingsplan bewijst zulks wel ten overvloede.

Gaan wij dus uit van de noodzaak van voortzetting en zelfs nog verdere intensivering van het agrarisch veredelingsbedrijf, dat sommige Europese landen reeds met vrucht beoefenen en menen wij dus, dat daarbij het kleine bedrijf ten volle moet worden ingeschakeld, gelijk hier en daar met stijgend succes geschiedt, dan komt de grote vraag, hoe men dit Europees moet doen, waarbij „Europees” dan is: los van de warme koestering van de zo dicht gesloten nationale „Welvaarts-Staat”. Voor Nederland en in zekere zin voor Denemarken is dit geen probleem: gooi de inter-Europese grenzen maar open; binnen de Europese ruimte kunnen wij met onze lage kostprijzen, dank zij onze hoge opbrengsten per eenheid, per hectare en per dier, elke Europese concurrentie verdragen. Het zal ons zelfs uiterst welkom zijn. Doch dan komen vrijwel alle andere Europese landen in het geweer; reeds onze Benelux-ervaring, met het bekende Landbouwprotocol van Benelux van 9 Mei 1947 — elke partner toestaande zijn grenzen te sluiten of gedeeltelijk te sluiten tegen concurrentie van de partners — toont ons, dat dit wel een uiterst gevoelig punt is. Wij kunnen nu drie dingen doen:

1. volstaan met vrij losse samenwerking, gelijk thans te Parijs geschiedt. Dat is echter niet voldoende, want hopelijk zal Europa tot verdergaande eenwording besluiten dan de samenwerking, welke thans via de O.E.E.C. bestaat, en bovendien is reeds alleen op het agrarisch terrein meer te bereiken dan door dit losse contact-mogelijk is;

2. overgaan tot unificatie, in de hoop, dat de daarbij optredende schokken niet onoverkomelijk zullen zijn. Dat is teveel, want in de eerste plaats zal dat ook in de andere sectoren van het bedrijfsleven wel niet geschieden en bovendien zou bij het bestaande zeer grote verschil in niveau van bedrijfstechneek en in kostprijzen volkomen verwarring optreden;

3. streven naar unificatie van geheel het beleid, met vrij verkeer van personen, kapitaal en goederen, doch met een overgangsmaatregel in de geest van wat in de Benelux-besprekingen door het genoemde Landbouwprotocol van 9 Mei 1947 plaatsvond, welke overgangsmaatregel dan een tevoren te fixeren tijd moet overbruggen, opdat die tijd kan worden besteed voor de noodzakelijke rationalisatie. Dat zal de weg moeten zijn.

Slotopmerkingen.

Het schijnt nog zeer velen niet voldoende duidelijk te zijn, hoe dringend en hoe groot de noodzaak is om uit de Europese bedrijvigheid het uiterst mogelijke te halen. Hoezeer wij dan ook de vrees van de landbouw in menig Europees land kunnen aanvoelen en begrijpen, dat hij ook nu weer eens het kind van de rekening zal worden, toch schrikken wij van het uitblijven van een groot deel der zozeer voor de hand liggende rationalisatie.

Stellig hangt dit mede samen met het feit, dat er nog geen woord over Europese landbouwpolitiek vaststaat, terwijl er wel voortdurend over grote Europese veranderingen wordt gesproken. Deze onzekerheid werkt in menig opzicht verlamdend, in elk geval sterk belemmerend. Wij kunnen in eigen omgeving verschillende boeren aanwijzen, die met investeringen wachten totdat zij het beeld beter zullen kunnen overzien.

Dringend is de noodzaak van een duidelijke Europese landbouwpolitiek. Het is dan ook gelukkig, dat Straatsburg, nu Parijs daartoe kennelijk geen opdracht van de Regering heeft, langde de politieke weg de beste landbouwpolitiek tracht te vinden; eind Maart 1950 zal de Economische Commissie van de Assemblee daartoe de georganiseerde landbouw horen.

Over de schokken, welke moeten worden verwacht

bij de achtereenvolgende stappen naar de „integratie” van Europa, houdt de Europese Beweging, die op een Economisch Congres in 1949 de noodzaak van vrij verkeer stelde; in Mei 1950 een Sociaal Congres. Bij een overgangsmaatregel in de trant van het Benelux-protocol, mits voor een bepaald omschreven tijdsduur gesteld, zouden die schokken niet groot behoeven te zijn.

Veel hangt er in elk opzicht van af, in hoeverre de Europese industrialisatie de in de landbouw overtollige krachten zal kunnen opnemen. Kan dat spoedig, dan kan ook de landbouw sneller werken. Men kan echter van de landbouw moeilijk verwachten, dat hij voortgaat krachten uit te stoten, die niet elders emplot kunnen vinden.

De geheel zaak hangt dus af van de volgende drie punten: het vinden van goede Europese landbouwpolitiek, het verkrijgen van industrieel emplot voor de overtollige krachten ten plattelande en het investerings- en rationaliseringsproces in de landbouw zelf.

In menig opzicht zal 1950 ons leren, wat wij hiervan mogen verwachten.

Groningen.

J. LINTHORST HOMAN.

DE NEDERLANDSE LANDARBEIDER.

De landarbeiders zijn in ons land — evenals elders — in vergelijking met de werknemers in de industriële bedrijven, vakorganisatorisch eerst laat tot ontwikkeling gekomen. De eerste aanlopen er toe vindt men, globaal gesproken, rond de eeuwwisseling en met name in de akkerbouwgebieden in het Noorden van ons land. Dit eerst laat tot vakorganisatorische aaneensluiting komen van de agrarische arbeiders is hoogstwaarschijnlijk een gevolg van vooral twee factoren:

1. de, anders dan in de industrie, tot bijna aan het begin der 20e eeuw nawerkende of nog zelfs hier en daar bestaande patriarchale verhoudingen in de landbouw;

2. het relatief geringe, ook op overigens intensief gedreven landbouwondernemingen, in groepsverband bij elkaar werkzame aantal arbeiders en het dientengevolge sporadische onderlinge contact.

De eerste werkelijke „bloei” van de organisaties der landarbeiders qua ledental vindt zijn oorsprong in een sterk verbeterde conjunctuur rond de 20er jaren dezer eeuw en in een overheidsmaatregel, nl. de uitvaardiging van het Werkloosheidsbesluit tijdens de eerste wereldoorlog, dat in 1919 de oprichting van een werklozenkas verbonden aan de landarbeidersbonden tot gevolg had. Van de eeuwwisseling af tot dan toe waren de organisaties weliswaar langzamerhand tot enige duizenden in ledental uitgegroeid, maar de eerste werkelijk grote toestrooming valt waar te nemen aan het einde van en na de oorlogsperiode 1914-1918. Van lange duur zou deze bloei, zo bleek alras, niet zijn. Toen de eerste verschijnselen van de naderende landbouwcrisis, die in al zijn felheid in 1930 uitbrak, zich openbaarden in een voortdurend toenemende werkloosheid, verlieten vele, duizenden landarbeiders hun organisaties weer even snel als zij tot haar waren gekomen. Voor hen, die zulks — met het oog op het verbonden zijn van een werklozenkas aan de landarbeidersbonden — verwonderlijk zouden mogen vinden, zij hier opgemerkt, dat degenen, die vier jaren achtereenvolgend van hun recht op uitkering uit deze kassen gebruik hadden gemaakt, het vijfde jaar niet konden „trekken”, terwijl toch de contributiebetaling, wilde men zich opnieuw rechten scheppen, onverminderd doorging. Het tijdvak van massale uittreding in de jaren 1920-1923 wordt in agrarisch vakorganisatorische kringen nu veelal nog genoemd: de duiventilperiode.

Nadien overtrof tot omstreeks 1933 elk volgend jaar het aantal inschrijvingen dat der uittredingen. Het grootste aantal leden ooit door georganiseerde landarbeiders in ons

land bereikt, lag in vornoemd jaar. Tot aan het uitbreken van de tweede wereldoorlog daalde het weliswaar enigermate, maar toch kan te dien aanzien van een vrij stabiele toestand worden gesproken.

Alhoewel na de bevrijding geen werklozenkassen meer waren verbonden aan de vakbonden en zij dientengevolge geen trekpleister meer waren, noch konden zijn voor arbeiders, die zich vooral uit dien hoofde organiseerden, kan worden geconstateerd, dat de drie grote organisaties van landarbeiders weer in vrij korte tijd hun vooroorlogs ledental hebben bereikt. Hieruit mag met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden afgeleid, dat ook de landarbeiders na een ongeveer 40-jarige ontwikkelingsperiode met ups and downs, van lieverlede tot het inzicht, en zeker een zeer grote kern tot de overtuiging zijn gekomen, hetzij de hulp en de steun van een bondsapparaat van en voor henzelf, in het hun omringende sterk georganiseerde bedrijfsleven, en bij de steeds ingewikkelder wordende sociale en economische problemen, niet meer kunnen missen. Individueel niet. Collectief evenmin.

Sociaal gezien waren de landarbeiders tot voor kort de paria's onder de werknemers in onze vaderlandse samenleving. Werpen wij een blik over onze grenzen, dan treft ons in vrijwel alle landen ter wereld eenzelfde beeld. Uitdrukkingen in velerlei variatie en vorm, maar alle neerkomend op het: hij is „maar” landarbeider, volkomen ten onrechte gebruikt, zijn, of althans waren, in ons volk gemeengoed. Ook met betrekking tot de toepassing van de sociale wetgeving verkeerden de landarbeiders dikwijls in het achterste gelid. Het „vergeten hoofdstuk” in dit opzicht zijn, is maar al te zeer bekend.

Het zij ons vergund ter illustratie van het bovenstaande enkele feiten in herinnering te brengen. Allereerst met betrekking tot het loonpeil van de landarbeider. Hoe verhiel zich dat in de vooroorlogse jaren tot dat van zijn industriële collega? Het valt gemakkelijk af te leiden uit de indexcijfers, die het C.B.S. terzake regelmatig publiceert. Bedoelde cijfers geven het volgende globale beeld: stijging index lonen (op basis 1938 = 100) in industrie en landbouw samen tot thans 200. Landbouw alleen tot 275. Een sterkere stijging derhalve in de landbouw dan in het gehele bedrijfsleven, van 75 punten. Indien men echter weet, dat de agrarische arbeiders weliswaar de relatieve gelijkstelling ongeveer hebben benaderd, maar zeer zeker nog niet ten volle hebben bereikt, wat zeggen deze cijfers ons dan omtrent de beloning van deze arbeidersgroep in het verleden? We laten het trekken van een conclusie gaarne aan de lezer, maar willen niet nalaten op te merken, dat de landarbeiders dankbaar zijn; dit is ons uit hoofde onzer dagelijkse werkkrijg bekend. Aan het onrecht, dat terzake geschiedde, is een eind gekomen.

Het volgende punt, waaromtrent in dit verband iets mag worden gezegd, is de arbeidsduur. We kennen in ons land al sedert een dertigtal jaren de wettelijk geregelde 48-urige werkweek. Slechts enkele groepen van arbeiders vallen daarbuiten. Tot hen behoren de landarbeiders. Bij de zoveelste herziening van de Arbeidswet in 1919 werd van ministeriële zijde op een desbetreffende vraag toegezegd, dat een Landbouwarbeidswet spoedig zou volgen. Het befaamde woord, toen van de zijde van de Overheid gesproken, nl. over „de inlossing van een ereschuld te dezer zake tegenover de landarbeiders”, bleef tot heden zonder gevolg. Uiteraard hebben de landarbeiders intussen niet nagelaten zelf de hand aan de ploeg te slaan; zij hebben door middel van de collectieve contracten een limitering van hun arbeidsduur verkregen. Toch ligt deze op het ogenblik in de akkerbouw nog op rond 2.600 uren per jaar, met bovendien een sterke variatie per week (in de oogstmaanden tot 60 uren) en bedraagt in de veehouderijbedrijven zelfs nog 3.200 uren

per jaar. Met deze begrenzing is, in vergelijking met vóór de oorlog, een verkorting van de arbeidsduur met ongeveer 500 uren per jaar in de landbouw tot stand gekomen. Aan het vroegere van „zon op” tot „zon onder” op het veld verkeren van de landarbeider, in de oogsttijd bovendien vaak van zijn vrouw en jeugdige kinderen, is in elk geval en gelukkig een eind gekomen.

Het mag worden erkend, dat er heel veel is veranderd en verbeterd. En dit geldt niet alleen ten aanzien van het loon en de arbeidsduur. Ook op tal van andere punten verbeterde de sociale positie van de landarbeider. Hij kreeg, voor zover bedrijfstechnisch mogelijk, zijn vrije Zaterdagmiddag en Zondag (in de veehouderij periodiek), zijn 10 à 12 vacantie- en snipperdagen met doorbetaling van loon (echter zonder — en dat is een aangelegenheid ten aanzien waarvan hij zich ten achtergesteld voelt en in het kader van de geleide loonpolitiek ook is — de bekende 2 pCt vacantietoeslag, c.q. gratificatie) en zijn bedrijfspensioenregeling.

De (Landbouw) Ongevallen- en Ziektewetten, alsmede het Ziekenfondsbesluit en de Kinderbijslagregeling zijn op hem van toepassing, al kwam „zijn” ongevallenwet dan ook 20 jaar later tot stand dan die, waaronder de industriële arbeiders vallen. De kortgeleden onze Volksvertegenwoordiging met gunstig gevolg gepasseerde wettelijke regeling der Wachtgeld- en Werkloosheidsverzekering zal eveneens voor hem gelden. En, bij de behandeling van de Rijksbegroting in de Tweede Kamer in de voorbije weken, werd door de Minister van Sociale zaken naast de spoedige afkondiging van een Landbouwveiligheidsbesluit opnieuw de indiening te zijner tijd van een Landbouwarbeidswet in uitzicht gesteld. Moge dit „te zijner tijd” in het onderhavige geval (door het Deschoutend) niet als een al te rekvaar begrip worden beschouwd en de 30 jaar geleden werd toegegeven te bestaan, worden vereffend en daarmee de herhaling van een desillusie voor de landarbeiders worden voorkomen.

Met betrekking tot de vraag, of voor de arbeid in de landbouw theoretische kennis en praktische scholing wenselijk, resp. noodzakelijk is, wordt vaak de geheel onjuiste opvatting vernomen, dat landbouwarbeid in het algemeen, na slechts gedurende enige tijd wat routine te hebben verkregen, praktisch door een ieder kan worden verricht. In dit oordeel is, vooral gedurende de bezettingsjaren, een belangrijke kentering gekomen. Vele duizenden werknemers van kantoren en uit nijverheids-, ambachts- en verkeerssectoren vonden hun onderduikadres op het platteland en maakten kennis met de gevarieerde landbouwwerkzaamheden, waardoor zij ondervonden of gingen begrijpen, dat deze arbeid niet zo maar door de eerste de beste „ongeschoolde” op even vakkundige en snelle wijze kon worden gedaan als door de „geoeffende” landarbeider.

Ook bij de Overheid en andere instanties (Stichting van de Arbeid, vakcentralen) vond de opvatting ingang, dat een arbeider in de landbouw, die de normaal voorkomende werkzaamheden op zijn terrein (veehouderij, akkerbouw enz.) volledig beheerst, in de geldelijke waardering van zijn prestaties en in sociale positie vergeleken diende te worden met de „geoeffende” arbeider in de industrie. En zo is dan ook het hiervoor genoemde loonindexcijfer voor de landarbeiders niet alleen sociaal, maar tevens naar onze opvatting vaktechnisch en vakkundig gezien, volkomen verantwoord, al steunt deze opvatting, wij geven het gaarne toe, meer op onze persoonlijke feeling en praktisch inzicht, dan op terzake wetenschappelijk gedane onderzoekingen, zoals die in tal van industriële bedrijfstakken reeds plaatsvonden.

De landarbeider blijft echter ook wat dit laatste betreft, niet (meer) achteraan hinken. De Stichting voor de Landbouw heeft nl. onlangs besloten een werkclassificatie-onderzoek aan één der bekendste op dit gebied werkzame bureaux op te dragen. Uit dat onderzoek zal te zijner tijd wel, ook wetenschappelijk verantwoord,

blijken op welke waarde de verschillende soorten van werkzaamheden in de landbouw moeten worden getaxeerd en op grond daarvan gekwalificeerd. Het onderzoek zal zowel op de arbeid in de tuinbouw als op die in de veehouderij en de akkerbouw tot stand komen. In hoeverre de resultaten van het onderzoek straks intern en extern toegepast zullen kunnen of moeten worden, is uiteraard nog niet te zeggen en ook overigens een vraag van „beleid”.

Een aangelegenheid, waaraan in de toekomst zeer zeker ook grotere aandacht — zowel van de zijde van de Overheid als van de zijde van het agrarisch bedrijfsleven zelf — zal moeten worden geschonken dan in het verleden gebeurde, is de theoretische en vaktechnische opleiding van de landarbeider. Dit vraagstuk klemt te sterker, enerzijds doordat ons dicht bevolkt land aangewezen is op het voortbrengen van arbeidsintensieve hoogwaardige agrarische verdelingsproducten, en, anderzijds omdat de invoering van het 8e leerjaar voor de deur staat. Dit laatste dient, door middel van te stichten land- en tuinbouwscholen, waar, evenals bij het ambachts- onderwijs, praktisch en theoretisch onderricht wordt gegeven, zo mogelijk aan een betere ontwikkeling van het agrarisch-arbeider-zijn dienstbaar te worden gemaakt. Wel worden er regelmatig op tal van plaatsen landbouw-, melkers-, tractoren- en andere cursussen georganiseerd; met uitsluitend cursuswerk echter, hoe goed en nuttig overigens op zichzelf ook, komt men er o.i. niet. De jonge landarbeider zal in de gelegenheid moeten worden gesteld om een meer systematische, schoolse opleiding in zijn vak te volgen. En daarvoor zijn de voorwaarden helaas bij lange na niet vervuld. De Nederlandse landarbeider moge in het buitenland een goede naam hebben (immers tal van „jonge” landen zien hem graag immigreren), dit mag voor ons geen aanleiding zijn ons daardoor, maar in slaap te laten wiegen. Integendeel, indien wij een voorsprong op tal van landen mochten hebben inzake het kennen en kunnen, en het willen ook, van onze landarbeiders, laat ons dan trachten te zorgen, die te behouden!

recht.

J. LAGEVEEN.

AANTEKENINGEN.

DE VOORUITZICHTEN VAN DE ENGELSE LANDBOUW.

De „London and Cambridge Economic Service” van Februari jl. bevat een artikel van de hand van J. R. Raeburn, getiteld „The performance and prospects of British agriculture”, waaraan het onderstaande is ontleend.

Het ziet er naar uit, dat de belangentegenstellingen tussen de Engelse landbouwers en de consumenten scherper naar voren zullen komen. De boeren zullen trachten te voorkomen, dat de afschaffing van de subsidies op veevoeder in dit voorjaar en het intrekken van de subsidies op kunstmeststoffen, dat in Juli 1951 zal worden voltooid, een overeenkomstige verlaging van hun inkomen teweegbrengt. De consumenten zijn, naar het zich laat aanzien, meer gevoelig voor hogere kleinhandelsprijzen voor voedingsmiddelen dan ooit sedert 1939. Bovendien maken de boeren zich zorgen omtrent de overgang van „horigers-ndopsychose” naar „overschotpsychose”, die zij in Amerika en in sommige landbouwkringen in Europa opmerken. Zij zien de toegenomen voorraden van landbouwproducten, de tendentie tot lagere garantieprijzen en de herhaalde beperking van het bebouwde areaal in de Verenigde Staten en, dichter bij huis, de snelle toeneming van de leveringen van het Continent en de — tengevolge van het dollartekort — geringere protectie tegen deze leveringen. De „National Farmers Union” zal dan ook trachten binnen enkele maanden het minimumbedrag aan tariefprotectie, noodzakelijk voor belangen op lange

termijn, precies te bepalen. De voorraden van in het binnenland geproduceerde melk en eieren zijn, dank zij gunstige oogsten en nog meer dank zij invoer van veevoeder op groter schaal dan oorspronkelijk in de bedoeling lag, snel toegenomen en er zijn reeds moeilijkheden in het vooruitzicht met het van de hand doen van seizoenoverschotten tegen billijke prijzen.

De consumenten zijn daarentegen voorstanders van een verdere uitbreiding van de binnenlandse productie van voedingsmiddelen. De totale voedselvoorziening per hoofd der bevolking, gerekend tegen prijzen van 1938, was in 1948 slechts 1 pCt lager dan in 1938. De samenstelling hiervan was echter sterk gewijzigd; er was aanzienlijk minder vlees, suiker en vetten, maar meer meel, aardappelen en melk dan in vooroorlogse jaren. Bovendien was de kwaliteit minder. Ongetwijfeld zouden de consumenten, gezien de latente vraag, in het algemeen een groter gedeelte van hun inkomen voor voedsel uitgeven, indien de voorziening werd verbeterd en de kleinhandels-prijzen konden stijgen. Gedurende 1948 waren deze prijzen slechts 63 pCt hoger dan in 1938, die voor genotmiddelen en gemakkelijheden niet minder dan 200 pCt! Voor deze laatste groep gaven de consumenten gedurende 1948 slechts 21 pCt minder uit dan aan voedingsmiddelen; in 1938 60 pCt minder. De op voedingsmiddelen gerichte koopkracht zou wellicht groter zijn, indien de keuze van de consumenten weer meer directe invloed zou kunnen uitoefenen op de aan de Engelse boeren en de boeren in voedingsmiddelen exporterende landen betaalde prijzen.

Ook van de zijde van enkele economen en bewindslieden wordt aangedrongen op verdere uitbreiding van de binnenlandse voedingsmiddelenproductie. Hierbij speelt en het nog steeds bestaande dollartekort en de, tengevolge van de devaluatie, ongunstiger geworden ruilvoet een rol. Verder wordt nog betoogd, dat tot nu toe de resultaten van het productieprogramma, voor het eerst aangekondigd in Augustus 1947, over het algemeen gunstig zijn geweest. Deze overwegingen zouden kunnen leiden tot de beslissing om de uitbreiding van de agrarische productie, althans op korte of half-lange termijn, voort te zetten, of zelfs te versnellen met behulp van nog hogere prijzen voor de boeren, welke o.a. kunnen worden mogelijk gemaakt door hogere kleinhandelsprijzen voor voedingsmiddelen.

Op de lange termijn, die voor agrarische veranderingen meestal veel belangrijker is, zullen de overwegingen, waarop de landbouwplannen van het Verenigd Koninkrijk moeten worden gebaseerd, zijn:

1. de ruilvoet op overzeese markten tussen de Engelse fabrikaten en diensten en de geïmporteerde voedingsmiddelen;

2. het offer aan, exporteerbare goederen en diensten, dat een verdere expansie van de landbouw zou meebrengen, en

3. de toekomstige verandering in de efficiency in de landbouw, vergeleken met die in de industrie enz. De relatieve toename zal, meer nog dan de absolute, moeten beslissen over de aanwending der productiefactoren.

In het verleden werd slechts een gering gedeelte van Engeland's productiefactoren aangewend voor de landbouw en vóór de oorlog kwam slechts 5 pCt van het nationaal inkomen voor rekening van deze sector. Zijn de omstandigheden nu dermate veranderd, zo vraagt Raeburn zich af, dat de netto-opbrengst van de agrarische sector in 1952, overeenkomstig het officiële plan, met 50 pCt of zelfs meer moet worden verhoogd? Om deze vraag te beantwoorden worden de verschillende factoren, die in deze een beslissende invloed kunnen uitoefenen, nagegaan.

Door gebruik te maken van officiële prijsindexcijfers kan de koopkracht van fabrikaten, gemeten in voedingsmiddelen, worden berekend. Over het algemeen was deze gedurende de afgelopen zomer niet veel kleiner dan aan

het eind der twintiger jaren; in sommige gevallen zelfs groter. Zo was de Engelse uitvoer per eenheid, uitgedrukt in geïmporteerde voedingsmiddelen, die veelal concurreerden met de binnenlandse productie, 23 pCt meer waard dan in 1927/29. Binnen het Koninkrijk waren de prijzen en subsidies echter reeds zo sterk gestegen, om productie-uitbreiding mogelijk te maken, dat deze binnenlandse producten, uitgedrukt in uitvoer, veel meer kostten. Eén eenheid uitvoer was, uitgedrukt in deze binnenlandse landbouwproducten, 6 pCt minder waard en, uitgedrukt in de gehele binnenlandse landbouwproductie, 14 pCt minder. In November 1949 was, als gevolg van de devaluatie, het percentage voor de groep geïmporteerde voedingsmiddelen gedaald van 23 tot 11, hetgeen ruw genomen overeenstemt met het Amerikaanse van 8. Er bestaat, aldus Raeburn, weinig zekerheid, dat deze ruilvoet van 8 à 11 pCt meer voedingsmiddelen voor iedere exporteenheid dan in 1927/29, kan worden gehandhaafd. Zij, die veel waarde hechten aan de tendenties in niet-dollargebieden — de voornaamste Engelse leveranciers —, waar de productie snel wordt opgevoerd, verwachten geen ongunstiger ruilvoet. Aan de andere kant rekenen zij, die in de devaluatie een bewijs zien voor de moeilijkheid, om, geplaatst tegenover Duitse en Japanse concurrentie, de uitvoer te handhaven op een volume, dat 50, 60, 75 of nog meer pCt hoger is dan in 1938, op een ongunstiger ruilvoet. Deze laatste ondervinden steun van hen, die menen, dat het verbruik van voedingsmiddelen in de agrarische exportlanden op het huidige niveau zal blijven gehandhaafd, of zelfs zal toenemen. Een betrouwbare voorspelling omtrent de Engelse ruilvoet „in the long-run” is volgens Raeburn niet mogelijk, doch de zich voordoende tendentie op overzeese markten schijnt te wijzen op een voor fabrikaten gunstiger ruilvoet dan gedurende de laatste drie jaren, hetgeen ten dele de ongunstige invloed van de devaluatie op de ruilvoet zal compenseren.

Om de vraag te kunnen beantwoorden, of de landbouw relatief zodanig is verbeterd t.o.v. de industrie, dat meer arbeiders en materialen daarvoor kunnen worden aangewend, wordt een poging ondernomen de kosten van de uitbreiding der totale netto-opbrengst van de landbouw te schatten. Op grond van gepubliceerde gegevens kan een ruwe benadering van de expansiekosten worden gegeven.

T.o.v. het einde der dertiger jaren is de netto-opbrengst met 33 pCt gestegen, doch om voldoende arbeidskrachten voor de landbouw ter beschikking te krijgen, moesten de agrarische lonen van 1939 tot 1948 met 160 pCt worden verhoogd. Dit percentage spreekt te meer, wanneer het wordt vergeleken met de algemene loonstijging over dezelfde periode, nl. 72 pCt. Ook de inkomens van de landbouwers zelf werden aanzienlijk meer verhoogd, ten dele om hun ongunstige vooroorlogse positie te corrigeren. Per saldo kan, aldus Raeburn, worden geconcludeerd, dat, per eenheid, de toevoeging tot de agrarische productie de niet-landbouwende bevolking 2 à 2½ maal zoveel productie- en consumptiegoederen heeft gekost als de vooroorlogse productie.

In „the long run” behoeft niet op dergelijke hoge kosten te worden gerekend, immers, men mag verdere toepassing verwachten van nieuwe technische kennis en van allerlei verbeteringen. Maar als de Engelse landbouw de productie wil bereiken en handhaven, zoals voor 1952 wordt beoogd, dan mag niet op een veel gunstiger kostenverhouding worden gerekend. De voor 1952 beoogde productie zou 13 pCt, of ca £ 100 mln, tegen de huidige prijzen met subsidies, meer moeten bedragen dan de gemiddelde van 1947/48 en 1948/49. De kosten om dit te bereiken zouden kunnen worden geschat onder de veronderstelling, dat: 1. de betalingen aan boeren zullen moeten worden verhoogd met £ 180 mln; 2. de ruilvoet van de Engelse export t.o.v. geïmporteerde voedingsmiddelen zal worden verlaagd

met 20 pCt en 3. bij deze ruilvoet, de uitvoer zou kunnen worden verhoogd met een bedrag, overeenstemmend met het aan de boeren betaalde bedrag van £ 180 mln. Wanneer deze veranderingen juist zijn, dan zou £ 100 mln toegevoegde landbouwproductie worden betaald met £ 180 mln, die niet zou leiden tot een belangrijke vermindering der buitenlandse deviezen.

Het alternatief hiervan is, dat voor £ 180 mln $\times 0,8^1$, of voor £ 144 mln extra ingevoerde landbouwproducten zouden niet-dollergebied. Bovendien zou een bedrag van £ 144 mln, uitgegeven voor invoer, veel grotere hoeveelheden landbouwproducten opleveren dan £ 100 mln, besteed voor binnenlandse productie.

Aan de andere kant loopt Engeland het risico van een sterke beperking van de voedingsmiddeleninvoer, immers, het einde van het Marshall-plan is in zicht, de ruilvoet wijzigt zich als gevolg van de devaluatie en de mogelijkheid is niet uitgesloten, dat economische veranderingen in het buitenland het Engelse exportvolume zullen reduceren. Daarom mag, zo zegt Raeburn, een verdere agrarische expansie wenselijk worden geacht. Hieraan dient dan echter aanstands te worden toegevoegd, dat de kosten van deze uitbreiding door snelle verbetering van de efficiency in de landbouw moeten worden verminderd, dat de noodzakelijke overdracht van koopkracht van de overige goederen en diensten naar voedingsmiddelen wordt bewerkstelligd en dat aandacht wordt geschonken aan de samenstelling van het voedingsmiddelenpakket — zowel van voedings- als van economisch standpunt uit —, alsmede aan de kwaliteit.

¹⁾ De achteruitgang van de ruilvoet met 20 pCt.

DE POSITIE VAN DE AMERIKAANSE BOER.

De Amerikaanse boer kan in 1950 op een decennium van buitengewone voorspoede omstandigheden het samenvallen van een reeks gunstige terugzettingen kan hij niet alleen zijn inkomen en zijn levensstandaard absoluut verhogen, maar zich eveneens van een groter deel van het nationaal inkomen verzekeren. Over het algemeen heeft hij met de hem onverwacht toegevallen dollarzegen goed gewerkt; een gedurende 10 jaren met ca 35 pCt toegenomen opbrengst werd bereikt met een ca 10 pCt geringere aanwending van menselijke arbeidskracht. De mechanisering en de verbetering van de landbouwproductie hebben een omvang bereikt, die enkele Amerikaanse waarnemers doen spreken van een „agrarische revolutie”.

Sedert twee jaren echter doen zich tekenen voor, die er op wijzen, dat het hoogtepunt van deze agrarische voorspoed reeds is overschreden. Het verminderen van de binnenlandse vraag en de export, die samenviel met recordoogsten van enkele belangrijke landbouwproducten, heeft het gebouw der prijsondersteuning door de Overheid aan het wankelen gebracht en de Amerikaanse boer moet zich angstig afvragen, of de financiële bron, waaruit hij dank zij deze politiek tot nu toe heeft geput, niet zal ophouden te vloeien en hem weer aan de harde wetten van de vrije markteconomie zal blootstellen. Zal hij, indien een dergelijk economisch onweer over hem zal losbarsten, zo vraagt de „Neue Zürcher Zeitung” van 8 dezer, dit beter of slechter toegerust dan in de twintiger en dertiger jaren tegemoet kunnen treden? Met het oog op de betekenis, die de Amerikaanse landbouw voor de voedsel- en grondstoffenvoorziening van vele buiten Amerika gelegen gebieden heeft en de belangrijke rol, die de vraag en de koopkracht van de boer voor de verdere ontwikkeling van de economische toestand in de Verenigde Staten spelen, loont het, aldus genoemd blad, de moeite om op deze vraag iets nader in te gaan.

De ontwikkeling van prijzen en afzet in de tien „vette” jaren.

Het samenvallen van een stijgend binnenlands verbruik van agrarische voortbrengselen met een grote, door de

Regering gesteunde, uitvoer en de inflatiegolf der oorlogs- en na-oorlogsjaren hebben de prijzen der landbouwproducten van 1939 tot 1948 tot het drievoudige doen stijgen. Daar de prijzen der door de boeren benodigde goederen gedurende die periode slechts verdubbelden, ontwikkelde zich de prijschaar de boeren verongunstig. Op 15 December 1949 was de relatie tussen deze twee prijs-categorieën voor het eerst sedert 1942 beneden het niveau van 1914/18, nl. tot 98 gedaald.

Prijzontwikkeling.

(1914-1918 = 100).

Maandgemiddelde	Prijsindex voor landbouwproducten	Prijsindex der door boeren benodigde goederen	Prijsrelatie
1939	95	124	77
1941	124	132	94
1942	159	150	106
1946	233	193	121
1947	278	231	120
1948	287	249	115
1949	251	244	103

Met deze gunstige prijsontwikkeling ging een, overeenstemmend met het hogere reële inkomen, toenemend verbruik van agrarische producten gepaard, zodat de boer, ondanks het feit, dat de landbouwopbrengsten in de laatste twee jaren 35 pCt hoger waren dan vóór de oorlog, tot voor kort zijn overschotten zonder moeite kon afzetten. In de jaren 1945-1947 was het verbruik per hoofd der bevolking 16 pCt hoger dan in 1935/39. Deze prijs- en afzetontwikkeling werd weerspiegeld in een stijging van het inkomen van de landbouwende bevolking. Ook hier vormde 1948 het keerpunt en de cijfers voor 1949 zullen wellicht een verdere daling, zowel van het absolute inkomen van de boeren, als van hun aandeel in het totale nationale inkomen, te zien geven.

Ontwikkeling van het landbouwersinkomen.

Jaar	Nationaal inkomen in \$ mrd	Inkomen van de landbouwers	
		in \$ mrd	in pCt v. h. nat. ink.
1940	78,1	4,5	5,8
1941	95,2	6,4	6,7
1942	123,2	9,1	7,4
1946	168,3	15,0	8,9
1947	189,3	17,8	9,4
1948	210,3	16,7	7,9

Het ziet er naar uit, dat ook in de komende jaren de ontwikkeling van de prijzen en de afzet minder gunstig zal zijn dan in het afgelopen decennium. De overschotten, die de Staat in het kader van de ondersteuningspolitiek over moet nemen, zijn de laatste tijd in angstwekkende mate gestegen. De naar aanleiding hiervan opnieuw ingevoerde productiecontrole op tarwe, mais, katoen en een reeks andere landbouwproducten, zal het bebouwde areaal belangrijk — voor katoen en mais resp. met 21 en 23 pCt — doen inkrimpen. Weliswaar heeft de Landbouwwet van October 1949 de boeren nog hoge steun voor de oogst van 1950 gegarandeerd en hieraan zal waarschijnlijk met het oog op de belangrijke politieke betekenis van de „farm vote” in een verkiezingsjaar niet veel worden getornd, doch bovengenoemde ontwikkelingen, tezamen met de toenemende opvoeding van de stedelijke verbruikers tegen een „landbouwvelvaarts-staat”, waaraan dóór het zgn. aardappelschandaal opnieuw voedsel werd gegeven, baart wellicht de Amerikaanse boer terecht zorgen.

De balans van de agrarische sector.

De jaarlijks dóór de „Federal Reserve Board” gepubliceerde balans van de agrarische sector geeft een overzicht van de financiële positie van de Amerikaanse boer. In de hieronder opgenomen balansen per 1 Januari 1940

en 1 Januari 1949 valt de verbetering dezer positie gedurende de afgelopen tien jaren op.

	1940 in \$ mrd	1949 in \$ mrd	Toe- of afnemng	
			in \$ mrd	in pCt
Activa.				
<i>in het bedrijf op-</i>				
<i>genomen:</i>				
grond	33,6	65,2	31,5	+ 94
veestapel	5,1	14,7	9,6	+ 186
machines en werktuigen ..	3,1	11,1	8,0	+ 256
oogstvoorraden	2,6	8,5	5,8	+ 220
huisinventaris .	4,3	6,0	1,7	+ 40
financien:				
kasmiddelen en banktegoed .	3,9	14,8	10,9	+ 279
waardepapier (U.S. savings bonds)	0,2	5,0	4,8	+ 918
deelneming in coöperaties	0,8	2,0	1,2	+ 146
Totaal activa ..	53,8	127,3	73,5	+ 137
Passiva.				
hypothecaire schulden	6,6	5,1	-1,5	- 22
verplichtingen op korte termijn	3,4	6,1	2,7	+ 80
Totaal ver-				
plichtingen ..	9,9	11,2	1,2	+ 12
Netto-kapitaal	43,8	116,1	72,3	+ 165
Totaal passiva	53,8	127,3	73,5	+ 137

Uit deze tabel blijkt, dat de boeren de hoge opbrengsten der laatste tien jaren voor verbetering hunner bedrijven hebben aangewend. De herinnering aan de dertiger jaren zal hieraan, zo zegt de „N.Z.Z.”, wel niet vreemd zijn geweest. Overigens dient men bij beschouwing dezer cijfers rekening te houden met de steun van de Staat. Weliswaar was het aandeel van de directe steun in de totale bedrijfsopbrengsten gedurende de eerste naoorlogsjaren gering en tot 1949 zelfs absoluut en relatief geringer dan in 1940, nl. 11,5 pCt van het netto-boereninkomen in 1940 en iets meer dan 1 pCt in 1948, doch de officiële gegevens omtrent de ondersteuning en het aandeel der subsidies in de verkoopopbrengsten voor enkele producten uit de oogst van 1948 tonen een ongunstiger beeld. Voor lijnzaad en lijnolie bedroeg het 80 pCt, voor aardnoten 55 pCt en voor de drie belangrijkste producten — tarwe, mais en katoen — 25 à 50 pCt.

De waardedijging van de in het bedrijf opgenomen activa is uiteraard voor een groot deel een gevolg van de waardedaling van het geld. Een omrekening van enkele dezer activa tegen prijzen van 1940 vertoont dan ook een geheel ander beeld, nl.:

	1940	1949
	(\$ mrd)	
veestapel	5,1	4,9
machines en werktuigen	3,1	5,8
oogstvoorraden	2,6	3,4
huisinventaris	4,3	6,0

De veestapel vertoont in 1949 t.o.v. 1940 aanzienlijke wijzigingen. Het aantal paarden, muilezels, varkens en schapen is afgenomen; het aantal runderen — uitgezonderd melkkoeien — en het aantal hoenders vertoont een stijging. Het afnemen van het aantal paarden en muilezels weerspiegelt de vervanging van dierlijke door mechanische trekkracht. Zo nam het aantal tractoren gedurende het laatste decennium toe van 1,6 mln tot 3,2 mln. Het resultaat van de vele verbeteringen in de Amerikaanse landbouw, o.a. door meer kunstmestgebruik, gebruik van beter zaadgoed, electricisering en „last but not least”, door de grootscheepse voorlichting van het „Department of Agriculture” komt — ruw genomen — tot uitdrukking in het feit, dat de gemiddelde arbeidsopbrengst per arbeider in de landbouw van 100 in 1930 tot 120 in 1940 en tot 145 in 1949 is gestegen.

Hoewel de Amerikaanse landbouwer er dus na 10 jaren van voorspoed materieel en financieel veel beter voor staat dan in de dertiger jaren, zal hij zich omtrent

de problematiek van zijn positie en omtrent het kunstmatige karakter van zijn welstand moeten bezinnen. Wel zal de Staat hem nog steun verlenen, maar dat helpt hem niet veel, wanneer hij het bebouwde areaal moet inkrimpen, of wanneer de hoge prijzen voor vlees, boter en melk het verbruik daarvan beperken; resp. geen gelijke tred doen houden met de toenemende productie van zijn farm. Hij trekt graag voordeel uit de door de Staat ondersteunde prijzen, maar is het niet eens met de uitbreiding der productiecontrole en de agrarische „planning”. Het is bepaald karakteristiek, aldus de „N.Z.Z.”, dat het „Brannan-plan”, dat de prijzen voor agrarische producten hun vrije loop wil laten en de huidige ondersteunde prijzen door betaling van directe steun aan de boer wil vervangen — waardoor deze in zekere zin „gepensioneerde” van de Staat zou kunnen worden — heftige oppositie van de zijde van het „National Farm Bureau” en de „National Grange” heeft gewekt.

INTERNATIONALE NOTITIES.

IS DUITSLANDS INVOER VAN LANDBOUWPRODUCTEN TE GROOT?

De Duitse Minister van Voedselvoorziening, Niklas, heeft in een te München gehouden rede gegevens verstrekt omtrent de orde van grootte van de zo veel omstreden Duitse invoer van landbouwproducten.

De grootste posten van de voedingsmiddeleninvoer waren in 1949 die voor tarwe en rogge, resp. \$ 250 mln en \$ 60 mln. Duidelijk komt hier het verlies van de Oost-duitse overschotgebieden tot uitdrukking. Mais, dat als veevoeder in de eerste plaats de landbouw zelf ten goede komt, haalde de \$ 111 mln. De invoer van levend vee — runderen \$ 2 mln, varkens \$ 1 mln —, alsmede die van vlees, oliehoudende vruchten en andere vethoudende stoffen, wordt door landbouwkringen eveneens als terecht erkend; die van afgewerkte vethoudende producten, vnl. margarine, kan, daar hij momenteel wegens de oude voorraden niet vrij kan worden gegeven, buiten beschouwing worden gelaten.

Onder de overblijvende veredelde producten vallen de in het middelpunt der openbare belangstelling staande, niet met Marshall-gelden betaalde, zuidvruchten, fruit en groenten, waarvan in 1949 resp. voor ca \$ 35 mln, ca \$ 35 mln en \$ 20 mln werd ingevoerd. Minister Niklas rechtvaardigt deze invoer door er op te wijzen, dat de binnenlandse voortbrenging van deze producten, incl. wijn, een totale waarde had van \$ 235 mln, of 13 pCt van de totale binnenlandse landbouwopbrengst, zodat op een concurrerende invoer van ca 1/3 van de binnenlandse productie moet worden gerekend. Hierbij merkt „Der Volkswirt” van 10 dezer nog op, dat vóór de oorlog, toen kanonnen belangrijker waren dan fruit, de invoer daarvan gemiddeld groter was dan nu. Ook dient te worden vermeld, dat de Duitse fruitteelt t.o.v. de buitenlandse een achterstand vertoont, zodat het „paardemiddel” van buitenlandse concurrentie voor deze bedrijfstak als noodzakelijk moet worden beschouwd. De invoer van groenten mag, daar het hier vnl. de verzorging van het Roergebied van Nederland uit betreft, volgens Niklas buiten beschouwing worden gelaten. De invoer van de, gezien van voedings- en handelspolitiek standpunt uit, zo belangrijke kaas beliep slechts \$ 16 mln, die van eieren \$ 12 mln.

Bij beschouwing van bovengenoemde cijfers dient nog te worden vermeld, dat alle invoervergunningen tot nu toe nog niet werden gebruikt en dan rijst de vraag, of de handel met het oog op de tengevolge van de werkloosheid afnemende koopkracht wel in staat zal zijn nog meer ingevoerde landbouwproducten dan in 1949 op de markt te brengen. Tegenover de bezwaren van de Duitse land-

bouw tegen deze invoer moet worden aangevoerd, (dat buitenlandse handel een kwestie is van geven en nemen en dat landen met agrarische overschotten, die Duitslands industriële producten kopen, steeds in zekere mate veredelde landbouwproducten in Duitsland moeten kunnen afzetten. Tenminste, als zij zich niet, zoals Spanje kortgeleden heeft gedaan, aan de verplichtingen om industriële producten af te nemen onttrekken.

GEVERFDE AARDAPPELEN IN DE VERENIGDE STATEN.

Het Amerikaanse Departement van Landbouw heeft vorige maand 25 tot 40 miljoen bushels aardappelen blauw laten verven. Het Congress heeft n.l. geweigerd aardappelen af te voeren van de lijst van producten, waarvan de prijs door de Regering wordt ondersteund. Het prijsniveau lag nog hoog genoeg voor de telers om hun productie op te voeren; van teeltbeperking is dan ook niets gekomen. Zelfs Canadese telers zagen kans, om, ondanks de vervoerkosten en het invoerrecht van 75 cents per bushel, op de kunstmatige Amerikaanse markt tegen lagere prijzen nog winst te maken.

Ondanks krampachtige pogingen van het Departement van Landbouw om het surplus in het buitenland en aan de eigen verwerkingsindustrie af te zetten, bleef het met een 50 miljoen bushel zitten. Tussen de 25 en 40 miljoen bushels aardappelen werden daarom geveerd (om ze voor menselijke consumptie ongeschikt te maken) en verkocht voor één dollarcent per 100 pounds als meststof of veevoeder. Deze aardappelen kosten de belastingbetalers gemiddeld \$ 1,25 per bushel. Eieren en melk worden nog niet geveerd, maar begin vorige maand bood het Departement een hoeveelheid eipoeder en melk, ter waarde van \$ 115 mln, aan voor verbruik op scholen en andere relief-doeleinden.

Dit aardappelschandaal is, zo zegt „The Economist” van 18 Februari jl., een prachtige gelegenheid voor Mr. Brannan, de Secretary of Agriculture, om aan het Congress de mérites van zijn eigen plan tot oplossing van het surplusvraagstuk te demonstreren. In feite is het verlies op de aardappeloogst van 1949 naar schatting slechts de helft van dat op de oogst van 1948, maar de Congressleden vrezen, dat het gehele stelsel hierdoor toch een slechte naam kan krijgen. Het plan-Brannan staat toe, dat de prijzen van aan bederf onderhevige producten tot hun natuurlijk niveau dalen; de boeren worden dan rechtstreeks door de Overheid schadeloos gesteld. Om te voorkomen, dat grote overschotten ontstaan of dat het plan-Brannan moet worden geslikt, ziet het Congress nu uit naar middelen ter vergroting van de consumptie. Zowel Republikeinen als Democraten voelen veel voor het zgn. „food stamp plan”, een stelsel, dat het van 1939 tot 1943 mogelijk maakte om surplusvoorraden te distribueren, onder behoeftige gezinnen.

DE CANADESE LANDBOUW.

In het zojuist verschenen speciale Canada-nummer van „The Times”, getiteld „The Times 1950 survey of Canada and world trade”, is een artikel opgenomen van de Canadese Minister van Landbouw, J. G. Gardiner, waaraan het volgende is ontleend.

De Canadese landbouw is, ondanks de grote industriële ontwikkeling van dit land sinds de eeuwwisseling, nog altijd een der belangrijkste takken van bestaan. Canada bezit 733.000 boerderijen met een totale oppervlakte van 175 mln acres. Een belangrijk deel, ongeveer 20 à 40 pCt, van de totale agrarische productie gaat naar het buitenland; deze export vertegenwoordigt ongeveer $\frac{1}{2}$ van de totale wereldhandel in voedingsmiddelen. Canada is niet alleen een belangrijk exportland van agrarische producten (de waarde van de agrarische export beliep na de oorlog \$ 2.779 mln), maar is, volgens een recente studie van de Verenigde Naties, tevens een der weinige landen, dat zijn

productie boven het peil van 1934-'38 kon handhaven (in 1946-'47 lag de productie 36 pCt boven dat peil). Het bruto agrarisch inkomen in 1948 wordt geschat op \$ 2.835 mln, dat voor 1949 zal iets lager liggen.

De moeilijke omstandigheden, waaronder de enorme hoeveelheden voedsel gedurende de oorlog en de eerste na-oorlogsjaren werden voorgebracht — de uitdrukking spectaculair acht Minister Gardiner in dit verband niet misplaatst —, hebben thans plaats gemaakt voor een heel wat gunstiger positie. Het aantal arbeidskrachten kon door de demobilisatie worden opgevoerd, in de na-oorlogsjaren werd de landbouw meer en meer gemechaniseerd (in 1946 werd \$ 50 per boerderij uitgegeven aan landbouwmachines, in 1948 \$ 237), terwijl ook op het gebied van onkruid- en insectenbestrijding gunstige resultaten werden geboekt.

Het Verenigd Koninkrijk is Canada's voornaamste afnemer van agrarische producten. Van de belangrijkste voedingsmiddelen, in 1948 door het Verenigd Koninkrijk geïmporteerd, was 44 pCt afkomstig uit Canada. Het vraagstuk van de agrarische surplussen is voor Canada, als belangrijk exporteur van agrarische producten, van het grootste belang. De Britse markt neemt voor Canada in betekenis af, daar Engeland zijn landbouw zelf sterk bevordert en dit land genoodzaakt is meer voedsel te kopen in andere sterlinggebieden. Ook andere landen, van het sterlingblok kunnen minder in dollarlanden kopen.

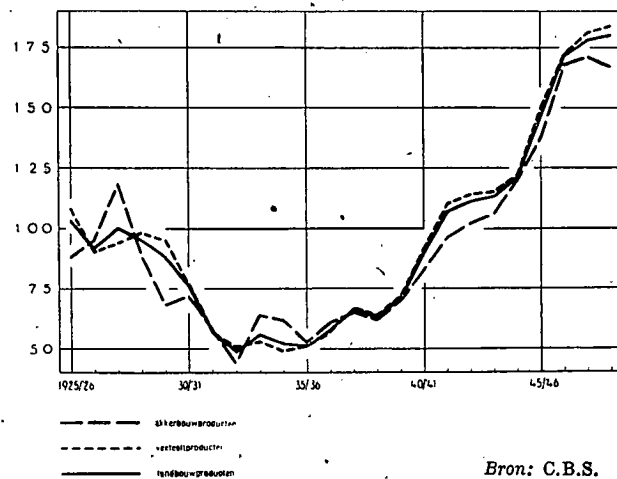
De agrarische productie van Canada begint echter, na de grote hoogte in de oorlog bereikt, weer een meer normale omvang aan te nemen. Bovendien stijgt de binnenlandse vraag door de toenemende industriële bedrijvigheid. Ook de bevolking is toegenomen, in 1948 met 662.000 zielen, tot 13.545.000.

Het Canadese Departement van Landbouw is er zich van bewust, dat de Canadese producten op de wereldmarkt moeten concurreren met die van andere landen en dat, wat prijs, kwaliteit en aard van de producten betreft, „the buyer pipes the tune”; het stelt dan ook alles in het werk om deze concurrentie zo goed mogelijk het hoofd te bieden.

Mr. Gardiner acht, gezien de toenemende binnenlandse vraag en de grote latente vraag in het buitenland, geen redenen aanwezig voor overdreven pessimisme, integendeel „there seems little reason to assume that any great difficulty will be experienced in disposing of most of Canada's agricultural production during 1950”.

GRAFIEK.

Indexcijfers van de prijzen van afgeleverde landbouwproducten, loco boerderij, in Nederland, (1924/25—1928/29 = 100).

Bron: C.B.S.

GELD- EN KAPITAALMARKT.**De geldmarkt.**

Nadat de geldmarkt sinds de laatste week van Januari zeer krap was geweest, vond ten langen leste gedurende de verslagweek enige verruiming plaats.

De voorschotten en beleningen bij De Nederlandsche Bank, welke relatief duur zijn ($3\frac{1}{2}$ pCt per jaar) en waarvan daarom door de discontohandelaars en banken slechts gebruik wordt gemaakt, indien verminderde liquiditeit dat voor hen onvermijdelijk maakt, waren aan het begin van de week (6 Maart) volgens de weekbalans van de circulatiebank met f 17 mln t.o.v. de week tevoren gedaald. Waarschijnlijk zal deze post gedurende het verloop van de week nog verder zijn afgenomen. Op Woensdag werd nl. de callgeldrente, welke sinds 28 Januari jl. onderbroken $1\frac{1}{2}$ pCt had bedragen, tot $1\frac{1}{4}$ pCt verlaagd, een teken, dat de discontomakelaars wat gemakkelijker middelen bij de banken als daggeld konden opnemen, waardoor de bovenvermelde onvoordelige financieringswijze van opnemen van geld bij De Nederlandsche Bank in zoverre voor een deel onnodig werd. Ook de geldmarkt-noteringen vertoonden enige daling. Maart- en Aprilpapier noteerde $1\frac{1}{2}$ pCt, Mei t/m Augustuspromessen werden tegen $1\frac{7}{16}$ pCt aangeboden en tegen $1\frac{1}{2}$ pCt gevraagd. September en langere termijnen noteerden onveranderd $1\frac{1}{2}$ pCt laten, $1\frac{9}{16}$ pCt bieden.

De kapitaalmarkt.

De aandelenmarkt vertoonde gedurende de afgelopen week per saldo slechts weinig koersverandering. De omzettingen bleven bescheiden, nl. de laatste week f 7,4 mln (vorige week f 7,8 mln). Het koerspeil ondervindt slechts weinig terugslag van de symptomen van toenemende concurrentie, ook van buitenlandse zijde, welke allerwegen te bespeuren zijn, en welke nog versterkt zouden kunnen worden wanneer met een verdere liberalisering van de Europese handel ernst zou worden gemaakt.

Op 10 Maart jl. is een bedrag vrijgegeven van f 303 mln van de tegenwaarderekening bij De Nederlandsche Bank, gevormd uit de hier te lande ontvangen bedragen in Nederlands geld voor Marshall-importen. Van deze som wordt f 275 mln gebruikt voor financiering van reeds in het verleden verrichte overheidsuitgaven en derhalve naar de rekening van het Rijk bij De Nederlandsche Bank overgeboekt. Het inflatoire effect van deze „vrijgeving” is dus vrijwel nihil.

Gedurende de verslagweek werd bekend, dat de Nederlandse Staat in Zwitserland van een bankenconsortium een 4 pCt, 12-jarige staatslening, na 8 jaar vervroegd aflosbaar, groot Zw.fr.s 50³ mln, heeft verkregen. Deze lening zal à 99 pCt aan het Zwitserse publiek worden aangeboden. De Zwitserse pers meldt hieromtrent nog enige interessante bijzonderheden. Nederland heeft nl. afstand gedaan van zijn aanspraken op in Zwitserland aanwezig, door de Duitsers uit Nederland geroofd goud, en toegegeven t.a.v. de honorering van oud Nederlands bankpapier en „zwarte” aandelen Koninklijke in Zwitserland bezit, over welke drie kwesties reeds jarenlang geschil bestond. Neemt men voorts in aanmerking, dat waarschijnlijk een provisie aan het consortium moest worden betaald van enkele procenten, dat Nederland voorts nog het Zwitserse zegelrecht, zijn rekening namen en ineens alle Zwitserse couponbelasting voor de looptijd, der lening betaalde, dan blijkt wel op welke uiterst zware voorwaarden ons land in het buitenland crediet kan verkrijgen.

	3 Maart 1950	10 Maart 1950
Aand. indexcijfers		
Algemeen	160,1	160,4
Industrie	224,1	223,9
Scheepvaart	152,8	153,1
Banken	132,7	132,0
Indonesische aandelen	63,2	64,1
Aandelen		
A.K.U.	180 $\frac{3}{4}$	180 $\frac{1}{4}$
Philips	230	229
Unilever	223 $\frac{3}{4}$	222 $\frac{3}{4}$
H.A.L.	157 $\frac{1}{4}$	159
Amsterdam Rubber	141	146
H.V.A.	147 $\frac{1}{4}$	147
Kon. Petroleum	288 $\frac{1}{4}$	285 $\frac{3}{4}$
Staatsobligaties		
2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	81	81 $\frac{1}{16}$
3—3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	98 $\frac{3}{8}$	98 $\frac{7}{16}$
3 pCt Invest. certif.	99 $\frac{5}{16}$	99 $\frac{3}{8}$
3 pCt Dollarlening	98 $\frac{5}{8}$	98 $\frac{7}{8}$

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN.

Op Maandag 20 Maart a.s. om 8 uur zal Mrs. Joan Robinson uit Cambridge voor de Economische Faculteit van de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam een lezing houden over: „The generalisation of Keynes' General Theory”.

Op Dinsdagmiddag 21 Maart a.s. zal Mrs. Robinson in het gebouw der Nederlandsche Economische Hogeschool te Rotterdam een lezing houden over hetzelfde onderwerp.

De datum van de economische Unie met België en Luxemburg nadert met rasse schreden!

Het is nu nog tijd om U via een gedetailleerd markt-analytisch rapport volledig op de hoogte te stellen van Uw kansen op dit nieuwe terrein!

★ Prima referenties

Dr. E. J. Tobi
Economisch Adviseur
van Alkemadelaan 70
's-Gravenhage, Tel. 777091

ADVERTEER IN DE
E S B

LEVER BROTHERS & UNILEVER N.V. ROTTERDAM
RECEPTEERBARE 3 $\frac{1}{2}$ % OBLIGATIËN, LENING, 1949

De Raad van Bestuur bericht, dat bovenvermelde receptissen stuk om stuk, tot 15 Januari 1951 kosteloos, ter verwisseling in definitieve obligatiën voorzien van coupon No: 3 per 1 Juli 1950 e.v., kunnen worden aangeboden bij de kantoren, aan de voet van de receptissen vermeld, van 15 Maart a.s. af op iedere werkdag van 9—12 uur v.m., behalve des Zaterdag.

De receptissen moeten vergezeld zijn van ondertekende nummerlijsten, waarop de nummers, naar volgorde zijn gerangschikt.

Na 15 Januari 1951 komen de zegelkosten ad f 7,50 per obligatie van f 1.000,— nominaal voor rekening van de aanbieder.

Rotterdam, 10 Maart 1950.

Gevestigd:

W. A. Zeijlman van Emmichoven

Lid Nederlands Instituut van Accountants

Accountants-Belasting Adv.

's-GRAVENHAGE
Oude Scheveningseweg 82 A

Telefoon:
554086—396006

